

Az apátsági templom.

Szentgotthárd és környékének ismertetése.

ÍRTA:
VAKARCS KÁLMÁN.

SZÜLŐK FIGYELMÉBE!

Felvétel a Magyar Iskola-Szanatórium Egyesület (Budapest, VIII., Sándor-utca 26. szám) szentgotthárdi iskolaszanatóriumába.

A subalpin-jellegű, fenyveserdőktől övezett Szentgotthárdon, több holdas területen, gyenge, vérszegény, kezdő tüdőcsúcshurutos fiú- és leánytanulók részére 6—18 éves korig.

Előzetes orvosi vizsgálat, fertőző betegek nem vétetnek fel.

A legmodernebbül berendezve. Intézeti külön strandfürdő.

Gümőkórtól mentesített tehenészet.

Hizlalókúra hatszori étkezéssel.

Az intézetbe felvett növendékek rendszeres oktatásban részesülnek és a kultuszminiszteri rendelet értelmében az iskolaszanatóriumban vizsgáznak és államérvényes bizonyítványt nyernek.

Francia, angol, német nyelv, zeneoktatás.

Felvétel egész év folyamán.

Intézeti bentlakó orvosok, tanárok és tanárnők.

Nyári szünetre is elfogad az intézet növendékeket.

A legmérsékeltebb díjak.

A felvétel módzatairól részletes tájékoztatást ad hivatalos órája alatt (d.e. 9-2 és d.u. 4-5 óra között).

I. Szentgotthárd és környéke.

Szentgotthárd fekvése.

Szentgotthárd, a járás székhelye, Vas megye nyugati részén, a Stájer-Alpoknak Magyar-Alpok nevű nyulványai között elterülő katlanban, a Rába és Lapincs folyók összefolyásánál, a tengerszín felett 222 m magasságban fekszik s a gyászos trianoni béke alapján hazánk nyugati határvárosa lett, míg azelőtt Gyanafalva¹ volt Grác felé az utolsó magyar község és utolsó vasúti állomás.

A szentgotthárdi vasúti állomástól pár lépésnyire már a lecsatolt magyar terület, Burgenland kezdődik, ahová 15 km körleten belül „Határszéli útiigazolvánnyal”, távolabbra pedig csakis „Útlevéllal” lehet utazni.

Határátlépés.

Szentgotthárdról, illetve környékéről a lecsatolt területekre a következő helyeken történhetik a határ átlépése,

a) Osztrák viszonylatban:

1. Rábafüzes²—Heiligenkreuz (Rábakeresztur);
2. Szentgotthárd—Heiligenkreuz (Rábakeresztur);
3. Szentgotthárd—Mogersdorf (Nagyfalva);
4. Szentgotthárd—Alsószölnök—Neumarkt (Farkasdifalva);
5. Rábafüzes—Tschanigraben (Sándorhegy);
6. Felsőrönök³—Szentimre—Inzenhof (Borosgödör);
7. Alsórönök⁴—Grossmürbisch (Alsómedves);
8. Vasszentmihály—Reinesdorf (Zsámánd);

---

¹ Ma Jennersdorf.

² Ma Szentgotthárd része.

³ Ma Rönök része.

⁴ Ma Rönök része.

9. Magyarbükktelep⁵—Hagesdorf⁶ (Karácsfa);
10. Taródfa⁷—Luising (Lovászd);
11. Szentgotthárd—Deutschminihof (Lapincsolaszi);
12. Szakonyfalu—Mogersdorf (Nagyfalva);
13. Alsósözlnök—Mogersdorf (Nagyfalva);
14. Felsősözlnök—Neumarkt (Farkasdifalva).

Az 1—4-nél, mint vámútnál való átlépéshez határátlépési útlevel és határszéli útiigazolvány szükséges.

Az 5—14 mellett, mint mellékutakon csakis határszéli igazolvánnyal lehet átlépni a határt; erre csakis személy- és gazdasági forgalom van, vámáru szállítás nincs.

b) Jugoszláv viszonylatban:

1. Szentgotthárd—Felsősözlnök—Trdkova⁸ (Magasfok), ahol is, mint vámúton, az átlépés útlevellel és határszéli igazolvánnyal történhetik.
2. Felsősözlnök—Cepinci (Kerkafő)⁹;
3. Permise¹⁰—Markovci (Marokrét)¹¹;
4. Apátistvánfalva—Budinci (Büdfalva)¹²;
5. Orfalu—Velikidolinci (Dolány).

A 2—5 mellett, mint mellékutakon, csakis határszéli igazolvánnyal lehet átlépni a határt, mert erre, csakis személy- és gazdasági forgalom van.

---

⁵ Magyarbükks, mára elnéptelenedett település a magyar-osztrák határon.

⁶ Hagensdorf im Burgenland.

⁷ Ma Kemestaródfa része.

⁸ Ma Martinje.

⁹ Ma már nincs közvetlen út.

¹⁰ Ma Kétvölgy része.

¹¹ Az út Kerkafő (Cepinci) felé vezet.

¹² Orfalun át vezet az út.

c) Távolabb eső átlépések:

1. Kotormány¹³—Hodos;
2. Pinkaminszent—Strém;
3. Pinkaminszent—Moschendorf (Nagysároslak). —

Csakis útlevelemmel lehet rajtuk közlekedni.

Autókkal csakis olyan utakon lehet közlekedni, amelyek útlevelemközlekedéssel vannak megnyitva.

A trianoni béke hatása a szentgotthárdi járásra.

A trianoni diktátum a szentgotthárdi járásnak 80 virágzó községéből Ausztriához, illetve Burgenlandhoz 32, Jugoszláviához pedig 12 falut csatolt. A megcsonkított szentgotthárdi járás a megmaradt 36 községéhez a muraszombati járásból 3, a németújvári járásból pedig 1 falut kapott s azóta „Szentgotthárd—muraszombati járás” a neve.

A szentgotthárdi apátság és Szentgotthárd története.

A város és az apátság a nevét Szent Gotthárdtól, a XI. században élő bajorországi bencés apáttól, illetőleg püspöktől kapta, kit 1131-ben avattak szentté. E szentnek a tiszteletét nálunk a bencések terjesztették el és Schwartz Elemér dr. véleménye szerint a németújvári bencések a Rába-Lapincs összefolyásánál lévő telepükön is emeltek Szent Gotthárd tiszteletére templomot, vagy kápolnát. így juthatott el azután szent Gotthárd tisztelete Szentgotthárdra is.

Szentgotthárd neve az oklevelek szerint: Sanctus Gotthardus, oppidum Sancti Gotthardi, Sanct Gotthard; kezdetben a nép Gothónak nevezte Szentgotthárdot. Az apátság neve pedig Sancti Gotthardi Abbatia, Abbacia Monasterii, Monostor stb. nevek alatt fordul elő az egyes oklevelekben. A mellette folyó Rábát pedig latinul Arrabónak, németül Raabnak nevezték.

---

¹³ Ma Bajánsenye része

Szentgotthárd története tulajdonképpen a Ciszterci Rendnek Szentgotthárdon való megtelepülésével kezdődik.

Az apátságot III. Béla alapította 1183-ban. A 12 francia szerzetes pedig egy apát vezetésével 1184-ben érkezett meg Trium Fontiumból (Trois Fontainesből), a Rába és Lapincs akkoriban zord, erdős-mocsaras vidékére, hogy ott egy magasabb műveltség magvait hintsék el.

A ciszterciek megtelepedéséig a környék honvédelmi célokat szolgáló vad, emberkéz nem bolygatta, ú. n. gyepüelvi terület volt, amelynek csak nagyon gyér lakossága lehetett. Az akkor már Európaszerte szépen meggyökeresedett ciszterciek az imádság és munka kettős eszközével hódoltatták meg a nekik birtokul adott, Gyarmattól¹⁴ Gyanafalváig terjedő ősvadont az emberi műveltség számára. A saját kezükkel végzett erdőirtó és talajszárító munkával nyert földeken nálunk akkoriban ismeretlen háromnyomású gabonatermelő rendszerrel, a trágyázással, az okszerű munkabeosztással, új állatfajokkal, nemesebb szőlő- és gyümölcsfajtákkal, a vizierő ügyes felhasználása folytán célravezetőbb ipari munkákkal mind a szentgotthárdi monostorukat, mind a környéken létesített majorjaikat olyan mintagazdaságokká fejlesztették a ciszterciek, ahová tanulni járhatott a nép.

Az apátság alapításától kezdve két századon át, egészen 1391-ig erős fejlődésnek és virágzásnak örvendett. De amikor a kegyurak kezére került, nagy hanyatlásnak indult. Zsigmond király ugyanis a monostor kegyuraságát 1391-ben a Széchy-családnak adományozta s ettől kezdve kevés megszakítással, majdnem 3 századon át a Széchyek birtokolták a monostort.

Mátyás király a sok panaszra, amelyet a kegyurak ellen emeltek, a német Scholl Henriket juttatta az apáti székbe és mint több más magyarországi ciszterci monostort, úgy Szentgotthárdot is külföldi rendtagokkal népesítette be. A király intézkedései azonban nem vezettek célra s csakis

---

¹⁴ Ma Rábagyarmat.

1527-ben került ki az apátság a kegyuraság körmei közül, hogy azt a ciszterci rendi Betha János vegye át. De 1557-től egészen 1675-ig ismét a Széchyek lesznek a monostor birtokosai.

Mikor az apátság a XVI. század elején világiak kezére jutott, már honvédelmi célokat is szolgált. Az 1556-i források az apátságot, mint vízárakkal körülvett, megerősített helyet említik, amelynek tornyai voltak. Természetesen az apátságot azután inkább castrum, Schloss, Burg, vár néven neveztek, sőt a monostort ma is „Vár”-nak, a hozzátartozó kertet pedig „Várkert”-nek mondják.

Igy, amint látjuk, nemcsak a török veszedelem, hanem a kegyurak féltelenségei is sok bajt okoztak az apátságnak. A török megszállással, a vallási villongásokkal, az egyházi férfiak számának csökkenésével s egyes rendeletekkel, amelyek lovas katonák kiállítását, a szerzetesek táborba szállását kívánták meg, igen megváltozott a monostori élet. Nagy csapás érte a szentgotthárdi monostort akkor is, mikor Tieffenbach, Ferdinánd király vezére, 1605-ben Bocskay hajdúinak Szentgotthárd felé való közeledésének a hírére a monostort a templommal együtt nagy vandalizmussal a levegőbe röpitette. A hívők addig, míg a romokban heverő templom közelében, 1676-ban Széchenyi György új templomot és hozzá pár termet nem építtetett, a rábakethelyi¹⁵ templomba jártak imádkozni. E régi templomot most magtárnak használják.

A Széchyek után 1675-től egészen 1734-ig nem ciszterci szentgotthárdi, illetve nagyfalvai csata is.¹⁶

A Széchyek után 1675-től egészen 1734-ig nem ciszterci rendi apátok vezették a monostort; ekkor ugyanis III. Károly király a Bécs közelében levő heiligenkreuzi¹⁷ apátsággal egyesítette az apátságot. Az egyesített két apátság első közös apátja Leeb Róbert volt. A heiligenkreuziek a szentgotthárdi apátságban rendet teremtettek és gyümölcsöző gazdálkodást

---

¹⁵ (Rába)kethely ma Szentgotthárd része.

¹⁶ Ez a bekezdés nyomdai szedés hibája.

¹⁷ Heiligenkreuz im Wienerwald.

folytattak; 1740—50 között felépítették a mai kolostort, majd 1748-ban a mai apátsági templom építéséhez is hozzáfogtak. 1878-ban Szentgotthárdot a zirci-pilisi és pásztói egyesített apátságokkal egyesítették. Ekkor az apátság élére Rezutsek Antal került, ki akkor már zirci apát volt.

Amint a ciszterciek tanították meg Szentgotthárd lakóit imádkozni és dolgozni, úgy a Szentgotthárd környékén levő falvak is nagyobbrészt az apátságnak köszönik létüket és fejlődésüket. A környező községek leginkább az apátsági telepekből, majorokból keletkeztek és valószínűleg nevüket is nem egyszer az apátsági jobbágyoktól, szolgálóktól kapták. Így Zsida, Rábatótfalu¹⁸, Apátistvánfalva nevű falvak Zsidó, Tóth, István nevű apátsági jobbágyoktól kölcsönözték nevüket.

A török pusztítások megszűntével beállott békésebb időben nagyobb számban bevándorolt iparosok népesítik be Szentgotthárdot, a látogatott heti és országos vásárok pedig az ipar és kereskedelem fejlődését segítik elő.

Egyidőben Rábakethelyen volt Szentgotthárdnak a rendes piaca és vásárja. Az iparúzést is a szerzetesek kedveltették meg a szentgotthárdiakkal, mert az apátság területén kezdettől fogva dolgoztak iparosok, kik a kolostor ipari cikkeit állították elő. A régi templomnak, valamint a mainak az építéséhez is sok külföldi mesterembert hozatott az apátság és közülök azután nagyon sokan itt is telepedtek le. Tulajdonképpen ezek az apátsági iparosok voltak a későbbi korban önállósult szentgotthárdi iparosoknak az ősei. A XVIII. század végén kelt gyári naplók tanúsága szerint ebben az időben Szentgotthárdon már dohány-, illetve burnótgyár is létezett, amely előhírnöke volt a később keletkezett dohánygyárnak. E dohánygyár fennállásának idejében Szentgotthárd környékén nagy területen már dohányt is termeltek a dohánygyár számára.

---

¹⁸ Zsida, (Rába)tótfalu ma Szentgotthárd része.

A malomipar fejlődését bizonyítja az a jelenség is, hogy Komáromy apát az apátsági régi malmot műmalommá alakította át.

A kis város a török dúlások, a kuruc felkelések, a XVIII. század első és második évtizedében a francia pusztítások, továbbá a különféle tűzkárok, szárazságok, jégesők, vízáradások, marhavész és más csapások, veszedelmek mellett is egyre fejlődött.

A rend tanította meg a lakosokat a műveltség elemeire is. Kezdetben a monostorban tanítottak, 1789-ben már külön iskolát építenek a tanulóknak. 1878-ig, a heiligenkreuziek távozásáig németül tanítanak, ekkor azonban megkezdődött a magyarnyelvű tanítás és a magyarosítás; ebben a nagy munkában segítségére siettek a magyar származású cisztercieknek a hazafias világiak és az egyesületek is, amelyek akkoriban gyors egymásutánban keletkeztek. Valóban ennek a magyarosításnak köszönhető, hogy Szentgotthárd a trianoni béke folytán nem jutott a lecsatolt községek sorsára.

Szentgotthárd különösen a múlt század utolsó évtizedeiben fejlődött rohamosan. 1873-ban nyílt meg a vasúti összeköttetése Grác felé. 1894-ben a dohánygyár, 1896-ban a villanytelep és óragyár, 1899-ben a selyemgyár létesült. E korban keletkeztek azután az anyagi és szellemi kultúrát egyaránt szolgáló különféle intézetek és egyesületek is: a kiseddóvó (1885), a Magyar Asztaltársaság (1890), a polgári önszegélyző egyesület, a takarékpénztár (1893), az állami gimnázium (1893) stb., mégpedig úgy, hogy a kis város nagy kultúráján már akkor is méltán csodálkozhatott a városba került idegen. A közművelődést szolgálta az 1895-ben megindult „Szentgotthárd” című hetilap is. Szentgotthárd rohamos fejlődését Széll Kálmán miniszterelnök, Desits Gyula kir. közjegyző és Vargha Gábor dr. ügyvéd és képviselő a magyarság érdekeiért önzetlenül küzdő kortársaikkal együtt mozdították elő.

Természetesen a háború és az utána következő válságok, főképpen a lecsatolás is nagy csapást mértek a város iparára, kereskedelmére és egész életére.

Szentgotthárd lakosainak száma kezdetben lassan növekedett. 1757-ben 814, 1869-ben 938, 1880-ban már 1442, 1890-ben 1452, 1900-ban 2062, 1910-ben 2624, 1920-ban 3054 lakosa volt; az utolsó népszámlálás szerint már 3258 a lakosok száma, akik között 2806 magyar, 354 német, 3 tót, 83 vend és 12 egyéb nemzetiségű van. Vallás szerint van: 2617 róm. kat., 8 gör. kat., 109 ref., 340 ág. hitv. ev.¹⁹, 4 gör. kel., 178 izr. és 2 egyéb. Területe: 1059 kat. hold; népsűrűsége négyzetkilométerenkint: 1930. végén 534.09 és van 350 lakóháza.

Talaj. Szentgotthárd talaja sík, de környéke, amelyen az Alpok nyúlványai húzódnak végig, dombos és erdős. A dombok 300—400 méter magasságúak.

A földje agyagos, mészben szegény, a Rába kiöntéses területén pedig, így a „Táncoson” és a „Kolomposon” homokos. A földnek sík része termékeny, de a dombos része már terméketlenebb. A környékbeli hegyek, dombok az illető falvaktól kapták a nevüket, így a zsidai, apátistvánfalvai hegyek is. A „Schlössli”²⁰, vagy „Várhegy”, „Vártető”, „Kastélyhegy” (304 m) azonban már régen e néven ismeretes. Az apátistvánfalvai dombokban, de Felsőszölnökön is barna vasérc, limonit is található.

Vizek. A Rába az Alpokban ered és Szentgotthárdnál lép magyar területre. Igen kanyargós s tavasszal, ősszel és nagy esőzések alkalmával gyorsan kiárad s ezért nagyon is rászorul a szabályozásra. E célt szolgálja a Győrött székelő

---

¹⁹ Ágostai hitvallás az evangélikus egyház egyik legfontosabb hitvallási irata, a legfontosabb lutheri hittételek összefoglalása. 1530. június 25. az Ágostai hitvallás hivatalos felolvasásának napja. (Ágostai hitvallás. In: https://hu.wikipedia.org/wiki/Ágostai_hitvallás

²⁰ Schlösslberg

Rábaszabályozó Társulat, amelynek Szentgotthárdon vízmércejegyzője van, aki pontosan értesíti a Társulatot és a szombathelyi kultúrmérnökséget is a Rába vizének mindenkori állásáról.

Az 1664-i szentgotthárdi, illetve nagyfalvai csatában is a Rába áradása volt döntő befolyással a harc kimenetelére. Ugyanis a kiáradt folyónak szorított török sereg nagy része a hullámok között lelte halálát.

A Rába vize gyógyhatású; partja pedig homok- és napkúrára alkalmas. A „Strand” sekélyebb vagy mélyebb helyein gyermekek, illetve felnőttek kellemesen fürödhetnek.

A Rába, melynek partvidéke, különösen a Lapincsnak a Rábába való ömlésénél regényes, csónakázásra és halászatra is alkalmas. Sok fajta hal él benne.

Szentgotthárdnál találjuk a remek kivitelű Rába-hidat, amelyet a vármegye készítettett 1910-ben. Ez volt Vas vármegyében az első vasbeton híd. Gut Árpád és Gergely Jenő tervezték és Láng Ignác vállalkozó építette.

A Rába balpartján, a vágóhíd közelében látható a Kaszagyár duzzasztó gátja, ahonnan a gyárhoz vizet vivő csatorna ágazik ki.

A Rábán, a jakabházi²¹ határban a Wagner-féle, lentebb Csörötneken a Bekes-féle, Alsószölnökön pedig a Guttmann-féle vízi malmokat találjuk s e két utóbbi mellett fűrészgép, ú. n. metsző is van, amellyel deszkát fűrészelnék.

A Rábának mellékvize, a bővizű és sebesfolyású Lapincs, az Alpokban ered és csak kis része öntözi a magyar területet. Szentgotthárdnál siet a Rábába.

Szentgotthárdnak két patakja a Rábába ömlik és mindkettő vastartalmú. Az egyik a Zsida-patak, a másik a Tótfalui-patak, ez utóbbit Vaspataknak is hívják.

---

²¹ Ma Szentgotthárd része.

Rábafüzesen van a Rigó-patak (Amselbach) és a Lam-patak²².

Lapincs és a Rába összefolyása. Az „Ifjúság és Élet” c. folyóirathól.

Apátistvánfalva határában ered a Hárs-patak, másnéven Hársas-patak, amely Farkasfa²³ és Zsida között folyik, majd Talapatka és Rábakisfalud²⁴ érintésével a Rábába ömlik. A benne levő sok rák és rákfogás után Rákász-pataknak is hívják.

Farkasfán van a fekete színű vize miatt Fekete-tónak nevezett tó.

Éghajlat. Éghajlata subalpin jellegű; nagy befolyással vannak rá a Stájerhegyek, ahonnn²⁵ gyakori hideg légáramok zúdulnak Szentgotthárd felé, amelyek gyorsan lehűtik a levegőt; s így azután nyári éjjeleken sem ritka a köd. Nyáron többször irtózatoss égiháborúk, szelek, viharok vonulnak át a határán.

Csapadéka meglehetősen; a csapadékos napok száma 120. Az átlagos esőmennyiség havonként 50—60, évenként 600—700 mm között váltakozik. A havas napok száma váltakozó;

---

²² Lahm vagy Lahn patak.

²³ Ma Szentgotthárd része.

²⁴ Talapatka és Rábakisfalud ma Máriaújfalu részei.

²⁵ Nyomdahiba.

néha kevés hóval megy el a tél. A tavasz hosszú, a nyár rövid, az ősz pedig derűs és szép szokott lenni.

Közepes évi hőmérséklete 10—11°C, a melegebb hőmérséklete 33 és 36°C, a leghidegebb pedig -15 és -25° között szokott ingadozni. Legmelegebb van júliusban és leghidegebb januárban. Szentgotthárd és környéke elég szeles. A leggyakoribb szél a nyugati és délnyugati.

Szentgotthárd és környéke levegője eléggé párás, különösen a vizek felett és a völgyekben. Az egészséges levegőnek tulajdonítható az is, hogy vidékén ritkán jelentkezik járványos betegség. Mindenesetre nagy befolyással vannak az éghajlatra a dombokat és hegyeket borító erdők is, amelyek a levegőt tisztítják. Szélcsendes időben nyáron, majdnem minden reggel harmat; néha pedig dér jelentkezik. A harmat néha megfelel 0.2 mm csapadéknak is.

Szentgotthárd klímája azért is egészséges és gyógyhatású, mert a kis város a világhírű Gleichenbergtől²⁶ alig 25 km-nyi távolságra fekszik.

Növényvilág. Flórája subalpin és átmenet az ausztriai és magyarországi növényvilág között.

Dús növényzet díszlik Szentgotthárdon és környékén is. Más vidék flórájának a növényein kívül speciális növények is találhatóak itt, mint pl. a zsidai völgyben: *Daphne cneorum* = henyé boroszlán; *Hemerocallis flava* = liliom; mindkettő a praenoricumi flóravidékhez tartozik; *Trollius europaeus* = zerge boglár; *Alnus viridis* = havasi éger; *Salix aurita* = füles fűz; *Carex Buckii* = sás; *Euphorbia villosa* variétas *glabra* = fűtej-féle; *Menyanthes trifoliata* = vidrafű; *Primula acaulis* = kankalin; *Pulmonaria angustifolia* = tüdőfű; *Chimaphila umbellata* = ernyős körtike; *Sphagnum* = tőzegmoha, mely az egykori tőzeglápot jelezte. Az apátistvánfalvai völgyben díszlik a *Narcissus angustifolius* = nárcisz és a *Polygonum bistorta*²⁷. A

---

²⁶ Bad Gleichenberg, távolsága közúton 40 km.

²⁷ Kígyógyökerű keserűfű (*persicaria bistorta*).

Schlösslin a *Platanthera bifolia* = sarkvirág. Az alsórönöki erdőben a török, vagy turbán lilium. Árnyas helyeken az *Aruncus silvester* = gyöngyvessző búvik elő. Általában ismeretes még az *Erythronium dens canis* = kakasmandikó vagy csibetulipán.

Természetesen a más vidéken viritó kökörccsin, ciklámen stb. mezei virágok itt is pompáznak.

A Holt-Rábán & tavirózsa, *Nuphar luteum* = sárgavirágú vizi tők látható.

Az erdőkben gazdag változatban fordulnak elő az ismeretes erdei fák.

A gyümölcsfák közül is több díszlik itt; néhol a somfa is előbukkan; a Schlösslin szelídgesztenye is terem, de nem fejlődik ki teljesen.

A mezőn számtalan gyógynövény tenyészik. Szentgotthárdnak és környékének két speciális, ú. n. helyi, gazdasági növényéről azonban nem szabad elfeledkeznünk. Ezek egyike a hajdina, amely pohánka, hricska, kruppa, tatárka, a szegény ember búzája néven is ismeretes és amelyet tarló után vetnek és szeptember hóban aratnak. A gazda a hajdina magvát megőrölve lisztnek, meghántolva pedig kásának használja.

Hajdinagubók vagy hajdinakévék. Az „Ifjúság és Élet” c. folyóiratból.

Egy másik különleges növénye a vidéknek az ú. n. tarlórépa, vagy más néven: kerékrépa, amelyet többféleképpen értékesítenek.

A „Várkert” egyik részében, a díszkertben kedves délszaki növények ékeskednek.

Mint ritkaságot említjük meg a Rábagyarmaton, az apátsági erdőben élő jegenyefenyőt, amely nem szokott sokáig élni. E fenyő 37 méter magas és tövénél 410 cm átmérőjű.

Sokat mesélnek a Rábakeresztur²⁸ határában, a Deutsch János telkén élt tölgyfáról is, amelyet mint korhadásnak indult fát pár évvel ezelőtt vágtak ki. E fa kétszáznegyven cm átmérőjű, 756 cm kerületű és körülbelül 1000 éves volt. Az alaptörzse ma is megvan. A rábakereszturi iskola krónikája szerint Montecuccoli 1664-ben, augusztus hó 1-én alatta táborozott. A krónika szerint 120 évvel ezelőtt pedig Zeglovica János nevű földműves a vihar elől alatta keresett menedéket pünkösdi szombatján; nyáját a villám megölte, de ő megmenekült. Azóta is a falu e napon a szomszédos Mariabildre zarándokol búcsúra, hogy e napnak az emlékét megünnepeljék.

Az erdőben mérges és ehető gombák különféle fajai tenyésznek.

Állatvilág. Az emlősök közül a törpe egér említhető fel, amely emlős létére is madárművészettel rakja meg a fészket.

Fehér mezei pocok, amelynek létezését eddig csakis feltételesen hitték, de a Nagycsákány²⁹ határában fogott két mezei pocok eloszlatta a kétséget.

Pézsmapockokat is fogtak Szentgotthárdon az egyik malom gátjának a közelében; a pézsmapockok ugyanis a gátakat szokták rongálni, s mint a jelek mutatják, már a Rába felső szakaszán felfelé vették útjukat. A Rába szentgotthárdi szakaszán vidrára is bukkantak már.

---

²⁸ Heiligenkreuz im Lafnitztal.

²⁹ Ma Csákánydoroszló része.

Az erdő, mező vadban gazdag. Régebben a nádasokban a nádi farkas sem volt ritka.

Télen a zsidai erdőben a moha alatt ráakadhat a természetkutató az ú. n. *Boreus hiemalis*³⁰, amelynek hazája Turkesztán.

A madarak közül Szentgotthárdon és vidékén tartózkodik a fenyves rigó, keresztcsőrű madár, csonttollú madár, törpe kuvik, törpe és feketenyakú vöcsök, ibisz, továbbá a cinke minden fajtája, havasi pinty, kékbegy, harkály, fakusz, csuszka, nyaktekercs, fogoly, fácán, aranypettyes lile, bagolyszemű sneff, fajdkakas, lármás- és halászsas, fekete gólya, gém, stb.

A felsőszőlőki vizenyős réteken él a recésszárnyú *Ascalaphus hungaricus*³¹ is.

Végül, mint különlegességekről: a *Hydra fusca* és a *Hydra viridis* nevű tömlős állatokról sem feledkezhetünk meg, amelyek a vasúti töltés menti árokban a levéllábú rákok társaságában élnek.

Nemzetiségi és felekezeti viszonyok.

Szentgotthárdon és környékén magyarok, németek és vendek laknak. Kevesebb számban tótok, horvátok és egyes helyeken, mint Zsidán, Szakonyfalun és Rábafüzesen cigányok is élnek.

A lakosság létszáma a kis határszéli városban a tisztviselők és a gyári alkalmazottak váltakozása miatt ingadozó szokott lenni.

Szentgotthárd környékén a legkisebb falu Háromház³², 194 lakossal; a nagyobb községek közül pedig Rábafüzeset 1230 és Felsőszőlőnköt 1497 lakosával említhetjük fel.

---

³⁰ Havasi skorpiólégy, darázs?

³¹ Rablópille?

³² Ma Magyarlak része.

Felekezet tekintetében Szentgotthárdon és környékén a túlsúlyban levő róm. kat. mellett ág. hitv. evangélikusok, reformátusok, izraeliták és kevés számban más vallásúak is élnek.

A város címerén, amely a városháza homlokzatán díszelg, egy szárnyait kiterjesztő sas látható.

Néprajzi viszonyok.

A magyarság Szentgotthárdon és tőle keletre, a síkságon él s ősei már a honfoglaló magyarokkal jöttek be e vidékre. A magyarok szokásairól és nyelvükről még az elnémetesítés korszakában, az ú. n. „Heiligenkreuzi korszakban” (1784—1878.) sem feledkeztek meg, amikor pedig még a magyar községek nevét is németre változtatták. (Kethely = Markl, Magyarlak = Ungarisch Minihof). Nagy patriotizmus van a lakosokban. Lakodalmi, keresztelői és halotti szokásaikból a háború után beállott rossz gazdasági viszonyok miatt sokat kiküszöböltek. A Háromkirályok járása³³, gyertyaszentelés³⁴, barkaszentelés³⁵, húsvét előestéjén az örömtűzgyújtás, Mikulás-járás, Betlehemmel való járás, az Aprószentekkor eszközölt suprálás³⁶ azonban még fennmaradtak s legtöbbször azok a szokások, amelyek inkább az egyházi ünnepekhez kapcsolódnak.

A magyar falvakban ilyen ősi magyar családnevek találhatóak: Dolgos, Farkas, Háklár, Kozó, Kuntár, Mikos, Németh. A keresztnevek közül ismertebbek: Anti, Andris, Ferkó, Jóska, Jancsi, Pista; a leánynevek közül: Bözsi, Örszi, Erzsi, Kati, Mária, Mari, Naca, Rozi, Trézsi, Teréz, stb.

A szentgotthárdi és környékbeli magyarok a nyugati nyelvjáráshoz tartozó rábavidékitől némileg eltérő, ú. n. vasi nyelvjárást beszélnek, amelyben kettős magánhangzókkal (ie, uó, üö, pl.: szép = szíép, látó = látúó, elküld = ieküld), —

---

³³ Január 6-án, Vízkeresztkor.

³⁴ Február 2-án.

³⁵ Virágvasárnap, húsvét előtti vasárnap.

³⁶ December 28-iki vesszőzés.

magánbangzóváltozásokkal (tábla = táblo, fogó = fogu), — mássalhangzók megkettőzésével és felcserélésével (mező = mezzüő, gólya = góla, tyúk = tik, látni = látnyi) találkozunk. Érdekes nyelvi jelenséget mutat a nyelvjárásban a kemény és lágy mássalhangzók hasonulása (hetven= hetfen, ott van = od van) és a ragoknak a szótóhoz való járulása is (várjuk = várgyuk, zsebje = zsebgje) stb.

A magyarok vallásosak s ezt bizonyítják régi keletű templomaik is, amelyek közül néhány már az Árpád-korban épült.

A németek, az úgynevezett „hiencek” a szentgotthárdi járás hegyes-dombos vidékén, a „Puglete Welt”-en laknak; ezek bajor eredetűek s magukat valószínűleg letelepítőjük, Henrik (Heinrich, Heinz, Hinz) után nevezték hienceknek, heáncoknak.

A hiencek a magyar kultúra iránt fogékonyak és ősi hagyományaikhoz hűen ragaszkodnak. Ezt mutatja a tuskó-húzás nevű, ma is divó pogány eredetű szokásuk is. Ez a tuskó-húzás nem egyéb, mint farsangi mulatság, móka-házasság, amelyet annak a községnek a fiatalsága tart meg, melyben az illető farsangon nem volt házasságkötés. E szokást aztán átvették és meghonosították a magyarok és vendek is, természetesen újabb vonásokat is fűztek hozzá. így váltak a magyarok, németek és vendek között más népszokások is közösekké.

A hienc nyelvjárás több egyezést mutat az egyes német nyelvjárásokkal, de a mellett megtartotta régi eredeti sajátosságait is. E nyelvjárás a maga területén belül is majdnem községenként bizonyos eltérést tüntet fel.

A vendég Szentgotthárdtól délre és délnyugatra lakik. A vendek, akik a keltáknak egyes törzsei voltak, a szlávokba való olvadásuk után nyelvükben is bizonyos változáson mentek át. A vendeket, akik jó- és balsorsban hü osztálytársaikká váltak magyar testvéreiknek, általában szlovéneknek,

vendszlávoknak, tótoknak (Rábatótfalu), vendeknek, vindeknek és vindischeknek is szokták nevezni.

A vend kedveli a táncot, a dalt is, s innen van aztán, hogy a magyar táncot és dalt is könnyen eltanulja. Magyar hazaszeretetét is fényesen bebizonyította a trianoni lecsatolás alkalmával való fegyveres ellenállásával és a trianoni igazságtalanság ellen többször is megismételt tiltakozásával.

Foglalkozások és gazdasági viszonyok.

Szentgotthárd lakosai között vannak tisztviselők, kereskedők, iparosok, gyári munkások és kevés számban gazdálkodók is. Szentgotthárd, amely a járás székhelye, sok hivatalával, intézetével, gyárával és egyesületével a környéknek valódi kultúrközpontja.

Szentgotthárdon, noha a trianoni béke vele is érezte a hatását, nincs koldus, mert az elaggottakról az Apátság, a város és a különböző karitatív egyesületek gondoskodnak.

Az utolsó népszámlálás alkalmával 350 lakóháza volt a kis városnak, amelynek csatornázása, villanyvilágítása, több utcában aszfalt gyalogjárója és bitumenes burkolattal ellátott kocsútja van.

Műveltségi állapotára nézve jellemző az, hogy a kis városban 2757 lakos tud írni, olvasni; az 501 analfabéta között 146 a 6 évnél idősebb analfabéta. A lakosok intelligenciájáról tesznek tanúbizonyságot a város különféle iskolái, régi kaszinója, egyházi és világi egyesületei, közművelődési, jótékonyági, szépművészeti, zene-, ének-, iparos-, ifjúsági, műkedvelői és sportegyletei, s a karitász szolgálatában álló 3 nőegylete. A Magyar Iskolaszanatórium pedig nemcsak a nevelés-, hanem az egészségügyet is szolgálja. A Stefánia helyi szövetség is áldásos munkát fejt ki.

A falvakban is érezhető a művelődés és az egyesületi élet iránt való vágyakozás. így a legtöbb községben vannak már gazdakörök és olvasókörök, amelyek a művelődésnek válnak a melegágyaivá. Szentgotthárd környékének lakosai

földműveléssel, állattenyésztéssel, erdőgazdasággal,
halászáttal, méhészettel, szőlőműveléssel,
gyümölcsstermeléssel, kevesen iparral és kereskedelemmel is
foglalkoznak, mások meg gyári munkával keresik meg
mindennapi kenyerüket.

A vendek különösen kedvelik a lótenyésztést. A fazekasiparral is szeretnek foglalkozni. A tyukászatot és az állatok eladásával járó nyereszkedést sem vetik meg.

A vendek egyik speciális foglalkozása a tökmagolaj-gyártás. Ez az egészséges, aromás és zöldes színű olaj nagyobb kelendőségnek örvend, mint a táblaolaj és keresett cikke lett a mai háztartásnak.

Egyes helyeken az erdők sok tűzi- és épületfát szolgáltatnak, így az apátsági erdők is. Az apátság fűrésztelepet létesített a fa feldolgozására Alsórönökön, ahol 50 állandó, 30—40 időszakai munkás jut kenyérhez. A felfűrészelésre kerülő rönkök, valamint a bányafa és tűzifa kitermelésével és faragott fa készítésével a vágás-szakban az apátsági erdőkben 3—400 ember foglalkozik, fuvarozással pedig az összes környékbeli falvak fuvarosai foglalkozáshoz juthatnak.

A környék lakossága állatait, apró jószágát, tejtermékét, gyümölcsét, zöldségét a szentgotthárdi piacon adja el.

A lecsatolás óta a környékbeli falvak nagyrésztében a csempészet is új kereseti ággá fejlődött.

Művészeti emlékek.

Szentgotthárdon és szűkebb környékén is találkozunk egyes templomokkal, amelyek a gót, román és barokk stílus nyomát őrizték meg. Így a rábakethelyi a román és újabb átépítésében a gót, valamint a szentimrei (Felsőrönök) is a gót stílus vonásait tartotta meg, a szentgotthárdi apátsági templom és monostor pedig a barokk stílus beszédes emléke.

Az 1183-ban épült templom és monostor Szentgotthárdon 1605-ig fennállott. Mindkét épület a ciszterci építészet szerint épült, amelynek Gerevich Tibor dr. egyetemi

tanár egyik előadásában a következő jellemző vonásait mutatta be:

— A ciszterci művészetet, amely Szent Bernát szellemének megfelelően a puritánságra törekedett, bizonyos etikai szempont irányította és a mellett az egyes korok művészeti irányai is befolyásolták azt, így a középkorban a renaissance és barokk, de azonkívül az illető nemzet művészeti sajátságai is nyomat hagytak rajta. A franciaországi, olaszországi, németországi és magyarországi régi és újabb ciszterci templomoknak alaprajzaiban, hajóiban, oszlopaiban, boltozataiban, ablakaiban, általában külső és belső struktúrájában ugyanazok a ciszterci építészeti formák érvényesülnek. E templomoknak, így a szentgotthárdinak is a latin kereszt volt az alapidoma. A ciszterci művészet puritánságára való törekvésénél fogva kerülte a kirívó dekorációkat, a fantasztikus alakokat, azaz a miszticizmus kizárásával a lélek szárnyalására, felemelésére törekedett s ezt célozta a napsugárnak, a fénynek a templom ablakain való bebocsátásával is. Ebben is a Szt. Bernát világosságot áhító szelleme rejlett, amint ezt jelszava is hűen fejezi ki: „Lucere et ardere!³⁷” Ezt a törekvést hirdetik a magyarországi összes ciszterci művészeti emlékek is. —

A jelenlegi szentgotthárdi templom és kolostor nemcsak építészeti, hanem szobrászati, festészeti, ötvös és műasztalos romekeiben is gazdag.

Schretzenmayer Gáspár ciszterci rendtagnak remek asztalosmunkái, Gusner Mátyás festményei, Schnitzer József kiváló fadaragványai, más ciszterci rendtagoknak pedig ötvös művei hirdetik a XVIII. szd.-beli ciszterciek magasfokú művészetét, amely Isten szolgálatára volt rendelve.

A szentgotthárdi templom márványoszlopai, oltárképei, szobrai, fadaragványai, rézkarcolatai, a mennyezetnek freskói és Dorfmeister István bécsi festőnek a szentgotthárdi csatát és Szent János látását ábrázoló, Gusner Mátyásnak az

---

³⁷ Világíts és lángolj!

Anyaszentegyháznak diadalmaskodását megörökítő remekei, majd a kolostornak Szt. Bernát szobra, fal- és mennyezetfreskói, fafaragványai, barokkstílusú díszítései, asztalosmunkái, a díszteremnek Dorfmeistertől alkotott festményei, továbbá az ajtók kilincsei, záróreteszei, hevederjei és sarokvasai, mint a XVIII. századból való kovácsolt munkák, mind a Szentgotthárdi apátság nagy múltjának és művészetért való rajongásának tanubizonyságai.

A rábakethelyi templom szentélyét és mennyezetét díszítő képek, amelyekben a Mátyás-kori renaissance szellem van művésziesen visszavarázsolva, a festészetnek remek alkotásai és mesterüknek, Megyery Mayer Antal festőakadémiai tanárnak a zsenialitását magasztalják. A felsőrönöki 1899-ben átalakított Szt. Imre-templom egyszerű belsejében a szentély három díszes ablakán Szent Flórián, Szent Imre és Szent József képét látjuk. A sekrestyében olvasható felírás azt hirdeti, hogy e templom pátronusa Szent Imre herceg: „Patroni titulus: S. Emericus Princ”³⁸. Az apátistvánfalvai templom régi keletkezésével szintén azt bizonyítja, hogy itt e területen már régóta élt a buzgó és valódi vallásosság, amely alapja volt a magyar nemzet ezeréves boldogulásának.

Gyakorlati tudnivalók.

A pályaudvar: Máv. személy- és Máv. teherpályaudvar, a Batthyány Lajos-utcán³⁹. Az állomás mellett vannak az útlevel- és vámvizsgálat; az Österr. Bundesbahn-Vertretung; a határszolgálatra rendelt állami, 1. sz. rendőrszoba, a M. kir. Fövámhivatal, a M. kir. Belépőállomás, az Österr. Zollamt, az Österr. Grenzkontroll Tierarzt hivatalos helyiségei.

Szállodák: Özv. Ernst Samuné, Hunyadi-u. 26, 2 szoba. A szoba ára 1 személyre 2 P-től fölfelé. — Zöldfa (Schaberl János), Széchenyi-u. 14, 5 szoba, a szobaár 2 P-től kezdve. — Korona (Keppel Rezső), Széll Kálmán-tér 25., 10 szoba, ára 2 P-től kezdve.

---

³⁸ Védnök címe: Szt. Imre herceg.

³⁹ Ma Ady Endre utca.

Éttermek, vendéglők: Vasúti vendéglő (Failler János), a vasúti állomáson, — Özv. Ernst Samuné, (a fenti szállodában); — Ganster Ferenc, Hunyadi-u. 24.; — Nagykolompos (Rogán Károly), nyári vendéglő, Nagykolomposon; — Nagy Miklós (régebben Velekey), Árpád-u. 10.; — Korona (Keppel Rezső, a fenti szállodában); — Gaál Ede, (régebben Dancsecs), Hunyadi-u. 4.; — Vám (Binder József), Hunyadi-u. 8.; — Gaál Lajos, Kossuth Lajos-u. 25. — A legtöbb vendéglő kerthelyiséggel is rendelkezik.

Kávéházak: Klein, Széll Kálmán-tér 10. — Köppel R., Széll Kálmán-tér 25. — Süle Ferenc, Desits Gyula-u.⁴⁰ 3. — Mindennap zene.

Tejcsarnok: Mesterics Ilona, Széchenyi-u. 5. — Timár József, Kossuth Lajos-u. 2.

Cukrászdák: Dörtl, Hunyadi-u. 3 — Karácsony, Kossuth Lajos-u. 4.

Pósta, táviró, telefon: Deák Ferenc-utcán, a Szentgotthárdi Takarékpénztár Rt.⁴¹ épületében.

Béautók: A pályaudvarnál, a Korona-szálló előtt és a Széll Kálmán-téren.

Csemege- és fűszerkereskedő: Farsang utóda, Ruzsits Károlyné, Széll Kálmán-tér 14. — Halmay Jenő, Széll Kálmán-tér 8.

Fürdő: Strandfürdő a Rábán, a kaszagyár gátjánál, 25 fürdőkabinnal és homokfürdővel. A csónakázást nagyszámú magáncsónakon úzik.

Gyógyszertár: Friedrich Ödön, „Szent Istvánhoz”, Széll Kálmán-tér.

Könyvkereskedés és könyvnyomda: Németh Vilmos, Széll Kálmán-tér 8.

---

⁴⁰ Ma József Attila utca.

⁴¹ Ma lakóház.

Színház: Szintársulatok játékhelye a Korona-szálló nagytermében. Műkedvelő előadások ugyanitt és az Uránia Mozgóképszínházban⁴².

Mozi: Uránia Mozgószínház, amelyben vasárnap és ünnepnap van előadás.

Könyvtár: Apátsági könyvtár, az apátsági épületben. — Kaszinói és egyleti könyvtárak.

Pénzintézetek: Szentgotthárdi Takarékpénztár Rt., (Vargha-bank), Deák Ferenc-utca 4. — Szentgotthárdi Alt. Takarékpénztár Rt. (Lipp-takarék)⁴³, Kossuth Lajos-u. 3.

Szentgotthárd környéke.

Szentgotthárd környékének megtekintését elsősorban a Szombathely—szentgotthárdi vasúti vonal könnyíti meg, amely Szentgotthárd Máv. vonala s ehhez az Österr. Bundesbahnen vonala csatlakozik. A Máv. idegenforgalmi tájékoztató iroda (Széll Kálmán-tér 19. I.), vezetője az autókön és a vasúton érkező külföldieket tájékoztatja.

A Szentgotthárd környékén, közel egymáshoz fekvő, regényes fekvésű községek történelmi helyeikkel, műtörténeti és művészeti emlékeikkel szintén számottarthatnak a megtekintésre. Így:

Rábakethely 700 éves templomával, szép vidékével és kilátójával, 3—400 éves, régi házaival.

Rábakisfalud és Talapatka „Máriaújfalud” néven egyesült község kies vidékével és Hársas-patakjával.

Zsida romantikus kiránduló-helyeivel.

Háromház, Magyarlak fenyveseivel.

A regényes vidékű Farkasfa, Fekete-tavával.

Csörötnek kellemes erdejével és vidékével.

---

⁴² Ma Csákányi László filmszínház.

⁴³ Később Művelődési ház, majd Járási Hivatal.

Rábagyarmat ősi templomával és a fővárosiaktól látogatott nyaralóhelyével.

Apátistvánfalva régi templomával, hősi emlékével és regényes vidékével.

Rábatótfalu hősi emlékművével, amelyet Kalóss Ede alkotott.

Szakonyfalva, Alsószölnök gyönyörű határával. Ez utóbbiban hősi emlék is van.

Felsőszölnök, a határában levő hármashatárral és határoszloppal.

Rábafüzes, Jakabháza, Alsórönök, Felsőrönök szép vidékével. Felsőrönök Szent Imre-templomával, búcsújáró helyével, amelyet Szentgotthárdról Alsórönökig vonaton, onnan pedig kocsin vagy gyalog lehet megközelíteni.

Gasztony török emlékeivel; Rátót a vasúti állomása.

Ják templomával és gerencsérkészítményeivel. Kisunyom állomástól vagy Szombathelyről közelíthető meg.

A lecsatolt burgenlandi területen megtekinthetők: a Schössli, kis kápolnájával.

A nagyfalvai, mogersdorfi csatatér, Türken-Friedhof, Szent Anna-kápolna, hősi emlékszobor, Mariabild, Máriakép temploma és búcsújáróhelye, Badafalva (Weichselbaum).

Rábakeresztur (Szentkereszt, Keresztur) = Heiligenkreuz; Gyanafalva = Jennersdorf; Tafelberg = Táblahegy⁴⁴.

Az Österr. Bundesbahnen vonalain, vagy autón megközelíthetők: Nagyfalva, Gyanafalva, Fehring, Fürstenfeld, Feldbach, Gleisdorf, Riegersburg, Gleichenberg, Grác, St. Radegund és a többi osztrák üdülő-, nyaraló- és gyógyhelyek.

---

⁴⁴ Gyanafalva (Jennersdorf) része.

Közlekedés.

Az 54 km hosszú Szombathely—szentgotthárdi vasútvonalon naponta 4 vonat közlekedik. Szentgotthárdról kiindulva a legközelebbi állomások ezek: Talapatka⁴⁵ (5 km), Alsórönök (9 km), majd Rátót (13 km), Nagycsákány (19 km), Horvátnádalja (22 km), Körmend (27 km), Egyházásrádóc (36 km), Kisunyom⁴⁶ (45 km) és Szombathely (54 km). A „Vasvármegye” című napilap kék menetrendje kellő útbaigazítást ad a vonatok indulására.

Szentgotthárd—budapesti vasútvonal 321 km.

Főautóútvonal: Szentgotthárd—Vasszentmihály—Körmend—Rábahidvég—Zalabér—Balaton, illetve Keszthely. E vonalon Grácból lényeges kerülő nélkül el lehet jutni a Balaton mentén haladva Budapestre.

Szentgotthárdról Keszthely autóbuszon is megközelíthető, mégpedig a Szentgotthárd környékén levő osztrák autóbuszvonalakról átszállási lehetőségekkel s e körülmény megkönnyíti a külföldieknek is a Balaton megközelítését.

Szentgotthárdon bérautók is állnak az utazók és kirándulók rendelkezésére.

Idővel Szentgotthárdnak és környékének hegyvidékei is belekerülnek a turistaforgalomba. E téren sokat fog tenni a szentgotthárdi szépsészeti egyesület is.

Szentgotthárdon szállodák, a környékbeli községekben pedig megfelelő vendéglők találhatók, ahol ellátást kaphat az utazó, nyaraló vagy turista.

Szentgotthárdon a vendégek számára bútorozott szobák is állnak rendelkezésre.

A „Subalpin nyaralási iroda”, amely Szentgotthárdon 1934-ben létesült, gondoskodik a nyaralók ellátásáról és

---

⁴⁵ Megszűnt megálló.

⁴⁶ Ma Ják-Kisunyom.

szórakozásáról. Napi penzió (lakás magánházaknál, négyszeri étkezés elsőrendű vendéglőkben) 4 P 20 f. Kívánatra diétás, ételmezés. A Szentgotthárdon nyaraló ingyen strandolhat, tenniszezhet, horgászhat, ingyen orvosi kezelésben részesül és a szomszédos osztrák kiránulóhelyekre ⁴⁷ nem kell neki útlevelet váltania. A „Subalpin nyaralási iroda” bármikor felvilágosítással szolgál az érdeklődőknek, Szentgotthárd, Vas megye címmel.

Sportok.

Szentgotthárd és környéke a legtöbb sport űzésére alkalmas. A Szentgotthárdon és környékén feltalálható egyleti és levante-gyakorlótereken különböző testgyakorlatokat és versenyeket lehet végezni. Az egyes községekkel, sőt a burgenlandi és osztrák egyletekkel való érintkezés is nemes versenyeknek vetette meg az alapját.

A sport egyes ágai közül a következők említhetők fel:

A Rábán Szentgotthárdnál az SzTÉ-nek úszószakosztálya űzi a vízi sportot. (L. az „SzTÉ”-t !)

Szabadtüdő, Strand napkúrával és fődényfördözéssel kapcsolatban a Rába mellett fekvő falvakban mindenütt található.

Szentgotthárdról vasárnap és ünnepnapiokon messzebb vidékre is rendeznek kirándulásokat gyalog vagy autóval.

A Rába Szentgotthárdnál alkalmas a csónakázásra és hajózásra is, sőt már nem egy alkalommal kellemes kirándulásokat is tettek meg rajta a Dunáig is egyes bátor és a víziutakat kedvelő sportemberek.

Szentgotthárdon 2 cserkészcsapat van: Az 59. számú Árpád cserkészcsapat és a 359. számú Vajda Ödön cserkészcsapat, amelyek nyáron különböző vidékeken szoktak táborozni.

---

⁴⁷ Nyomdahiba.

A sífutásra az Akasztódomb és a Rábatótfalu felé vezető országút baloldalán levő domboldalak alkalmasak, mert ezeknek hótakarója tartósabb és vastagabb szokott lenni. Ezenkívül Apátistvánfalva, Szakonyfalva, Alsó- és Felsőszölnök hegyein is találunk sí terepeket.

A kerékpározást nagyon kedvelik Szentgotthárdon s már a gyári munkások is kerékpáron járnak be a környékbeli falvakból a szentgotthárdi gyárakba. Egy időben kerékpáregylet is működött Szentgotthárdon, de ez az egylet most szünetel.

A céllövést nemcsak a levegte-egyletek, hanem a polgári lövészegylet is kedvvel űzik. Szentgotthárdon a céllövés gyakorlására az Akasztódomb tövében van felépítve a „Lövölde”.

A teniszt Szentgotthárdon a Vajda Ödön-téren levő két községi teniszpályán kívül öt magánpályán űzik nagy szeretettel. Van teniszegylet is. Az asztaliteniszsport is ismeretes a kis városban. (L. az „SZTÉ”-t !)

A korcsolyázásnak a reálgimnázium udvarán rendezett jégpályán és a Rába jegén szoktak hódolni.

Ródlipályául az Akasztódombot, a domboldalakat és lejtős helyeket használja fel a fiatalság.

A labdarúgómérkőzések vasárnapokon és ünnepnapokon rendes szórakozásai a városi és környékbeli közönségnek.

Végül felemlítjük, hogy a sportok mellett az egyes vidékek, kirándulóhelyek, erdők, hegyek, völgyek természeti bájai nemesítő és üdítő hatást gyakorolnak a sportúzókre, de egyúttal a művészeknek, így főképen a festőknek is bőséges anyagot nyújtanak a festésre. A pacsirta tanyáját alkotó búzaföldek, majd a kéklő dombok, zöldelő völgyek, fenyőerdők, a színek pompájában váltakozó égbolton lemenő nap, a hóval fedett téli és a zöld fákkal díszlő nyári hegyoldalok, valamint a patakok és folyók partjai is alkalmas témákkul kínálóznak a festők számára.

Irodalom.

A magyarosodás ügye Szentgotthárdon. Néptanítók Lapja. 1880.

A Szentgotthárdi Olvasóegyesület jegyzőkönyvei 1893—1912-ig.

1930. évi népszámlálás. I. rész. Demográfiai adatok. Szerkeszti és kiadja a M. kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1932.

Békefi Remig dr.: Kethely és környékének néprajza. Budapest, 1884.

Czipott Géza: Emléksorok a szentgotthárdi ág. hitv. ev. templom felavatása alkalmából, 1912. október 20. Szentgotthárd, 1913.

Dóczy József: Története és viszontagságai Szentgotthárdnak a XII. századnak végétől a XIX. század harmadáig. Esztergom és Pest, 1832.

Demé László és Keleti József: Az ellenforradalom Vasvármegyében és Szombathelyen. Szombathely, 1920.

Dezső Lipót: Az én szülőföldem. Két szentgotthárdi fiú barangolása Vas megyében. A vas megyei népiskolai tanulók részére. Szombathely, 1932.

Eitler—Barb: Burgenlandführer.

Fodor Árpád: A Szentgotthárdi Magyar Asztaltársaság története. Szentgotthárd, 1901.

Heimb: Notitia Historica de Ortu et progressu Abbatiae ... ad Sanctum Gotthardum. Viennae, 1764.

Kalász Elek dr.: A szentgotthárdi apátság birtokviszonyai és a ciszterci gazdálkodás a középkorban. Budapest, 1932.

Laszczik Bernát: A szentgotthárdi apátság és konvent története. 1183—1904. I. k. Kézirat. Szentgotthárd, 1896.

Lloyd-Útikönyvek: Ausztria, Lloyd-Útikönyvek
kiadóvállalata, Budapest, 1932.

Oslay Ferenc dr.: A vendek. Ifjúság és élet. 1929. V. évf. 5.
sz.

Pum Károly: A szentgotthárdi róm. kat. elemi iskola rövid
története. Az 1896—1897-i értesítőben.

Schwartz Elemér dr.: A rábalapincsközi nyelvjárás
hangtana. Budapest, 1914.

Schwartz Elemér dr.: A nyugatmagyarországi németek
eredete. Ethnographia, 1921.

Schwartz Elemér dr.: A patrocínium helynévfejtés és a
telepítéstörténet szolgálatában. Századok, 67. évfolyam, 4—6.
sz., 1933.

Schwartz Elemér dr.: Nyugatmagyarországi német
helységnevek. Budapest, 1932.

Thirring Gusztáv dr.: Felső Dunántúl. Budapest, 1933.

Vakarcs Kálmán: Tuskóhúzás a szentgotthárdi járásban.
Ethnographia, 1933. évf., 3—4. száma.

Szentlászlói Vargha Gábor dr. Kézirataiból.

Vas vármegye. Magyarország vármegyéi és városai.
(Magyarország monographiája). Budapest, 1898.

II. Szentgotthárd leírása.

a) Pályaudvar, Hunyadi-utca, Szent János-tér⁴⁸, gyárak.

Vasúti állomás: Pályaudvara, amelyen a trianoni béke
óta hazánk határszéli, utolsó magyar vasúti állomása van, a
város északnyugati részén terül el. Az állomáson útlevel- és
vámvizsgálatot tartanak.

---

⁴⁸ Ez a tér mára megszűnt.

A szentgotthárdi kis csinos vasúti állomás már sok szomorú történelmi eseménynek volt a szemtanuja. A világháború ideje alatt ezen az állomáson át indult sok katonánk a világháborúba; a háború végeztével pedig, különösen az olasz frontról erre jöttek vissza vitézeink. Hazaérkező foglyaink is nagyrészt e kis állomáson tudták meg könnyezve, hogy a trianoni béke szétdarabolta hazánkat és az osztráktól, oláhtól, csehtől és szerbtől lecsatolt szülőföldjük most idegen kézben van . . . Szerte néztek és nem lelék honjukat a hazában.

1928. január 1-én a szentgotthárdi magyar vasúti állomáson az osztrák vámkirendeltség- az egyik tehervagonban egy veronai magáncégtől feladott gépfegyveralkatrészeket talált, amelyeknek rendeltetési helyül Varsó volt megjelölve. E küldemény becsempészésével ellenségeink a magyar nemzetet vádolták meg. A hadianyagot a Népszövetségi Tanács rendelete értelmében meg kellett semmisíteni, illetőleg hadihasználatra alkalmatlanná kellett tenni és csak, mikor a Népszövetség által kiküldött hármass bizottság megvizsgálta a megsemmisített hadianyagot, vehették át a megvásárolt és hadicélra alkalmatlan géppuskaalkatrészeket, hevedereket és ládikókat a vásárló szentgotthárdi illetve körmendi kereskedők.

1928. június 5-én zárult le a fegyverszállítási incidens ügye, amelyről az egész világ sokat beszélt, talán annyit, amennyit az 1664. csatáról sem beszéltek annak idején.

Szentgotthárdnál hagyta el 1920 tavaszán száműzetésbe kergetett királyunk, IV. Károly is a honi határt.

És még hány szomorú eseményt lehetne emlékünken felidézni, amelyek a világháborúval, vagy a kommunizmussal, vagy pedig a nyugatmagyarországi népfelkeléssel kapcsolatban részint a vasúti állomáson, részint a környékén, zajlottak le.

A pályaudvarról jövet a Batthyány Lajos-utca sarkán találjuk az Ernst Samuné-szállodát, amelynek helyiségeiben székel a Magyar Közművelődési Egyesület.

A Magyar Közművelődési Egyesület története. — „A Szentgotthárdi Magyar Közművelődési Egyesület” a „Szentgotthárdi Magyar Asztaltársaságból” fejlődött ki, amely utóbbit 1890-ben alapították azok a jóérelmű hazafiak, akik szeretettel vettek részt a magyarosítás nemes munkájában. Szentgotthárd akkor valóban a magyar szellem újjászületésének a korát élte, amely tartott a mult század nyolcvanas éveitől a világháborúig.

Az 1878-ban Szentgotthárdra telepített magyar származású cisztercita szerzetesek: Schill Athanáz cisztercita perjel és iskolaigazgató, Kalocsay Endre, cisztercita hitoktató, továbbá Pum Károly, hazafias érelmű tanító, az iskolában, a Magyar Asztaltársaság pedig Kovács Antal városbíróval, az Asztaltársaság elnökével és más buzgó hazafiakkal együtt a társadalmi életben fejtettek ki titáni munkát a magyarosítás terén.

Kovács Antal a községi jegyzőkönyvet magyarul íratta, kisdédóvót, takarékpénztárt létesített és a királyi pár ezüstlakodalma alkalmából, 1879-ben ült ünnep emlékére Szentgotthárdon a szolgabirósági épület, az apátsági templom és kolostor elé a ma is díszlő hársfákat ültette. A magyarosítás ügyét szolgálta a többi egyesület is, pl. a Dalosegylet, mely német dalok helyett csakis a magyar dalt kultiválta. 1879—80-ban már a szentbeszéd nyelve is magyar volt; az 1890-ben létesített ipariskola is magyar nyelven tanított; a régi kaszinó, a megnyílt gimnázium és a gyorsan alakult egyletek is a magyar szellem buzgó terjesztőivé váltak.

E hazafias munkában hathatós támogatásra találtak Széll Kálmán miniszterelnökben, aki pályáját Szentgotthárdon kezdte meg, amelynek előbb főszolgabirája, utóbb képviselője volt. Széll a kis városból gyárvárost teremtett. Szentgotthárdról, az onnan való távozása után sem feledkezett meg. A kis város, az iránta való hálából a főteret Széll Kálmán-térnek nevezte el.

Az asztaltársaság 30 éves hazafias működése után, 1920-ban „Szentgotthárdi Magyar Közművelődési Egyesületté”

alakulva, tovább terjesztette a közművelődést. Első elnöke Lőrincz Gyula, gimn. tanár volt.

M. kir. államrendőrség szentgotthárdi kirendeltsége.

— Az Ernst-vendéglő mellett a balra vezető Baross-utcában találjuk a „M. kir. államrendőrség szentgotthárdi kirendeltségét”, amely az útlevel ellenőrzését és a vasút területén teljesítendő rendészeti teendőket végzi.

Ganster-vendéglő. — Uj-temető. —

Ha a Batthyány-utcán tovább haladunk, néhány lépésnyire eljutunk a Hunyadi-utcába, amelynek végén Ganster Ferenc vendéglője van; innen jobbra térve, a Nagyfalvára vezető útra érünk el és a vasúti vonal közelében az új-temetőre bukkanunk, amelyben a ciszterciek díszes sírboltja látható.

Selyemgyár. —

A Hunyadi-utca jobboldalán első a parkjaival ékeskedő Selyemgyár.

A selyemgyárat Löbl Mátyás bécsi lakos kezdeményezésére a Bujatti-Testvérek 1900-ban alapították; e gyár 1912-ben „Magyar Selyemipar Részvénytársaság, ezelőtt Bujatti-Testvérek” címen részvénytársasággá alakult s azóta is e néven szerepel.

Selyemgyár. Dezső Lipót „Az én szülőföldem” c. művéből.

A kormány támogatásával működő gyárban békében 300, a háború után már csak 100—150 munkás dolgozott, utóbb, a rossz gazdasági viszonyok között még kevesebb.

Az egykori óragyár. — A selyemgyár közvetlen szomszédságában volt a híres „Nemzeti óragyár”, amelyet 1896-ban svájci és magyar részvényesek élén Kohn Fülöp alapított, 1907-ben a porrá égett óragyárat az alapító fia: Kohn Walter újjáépíttette. Az óragyár, amely egyedüli volt Magyarországon, nagy üzemmel dolgozott egészen 1929-ig, amikor is a tulajdonosa Bécsbe szállította a gyár felszerelését. Ezután a gyári épületet, amelyet egy időben különféle célokra használtak fel, a Magyar Iskolaszanatórium megvette és saját céljainak megfelelően át is alakította.

Magyar Iskolaszanatórium. — Az iskolaszanatóriumot, amely nemcsak Magyarországnak, de szinte egész Európának páratlan intézete, 1930 júniusában avatták fel és adták át nemes rendeltetésének: a gyermek beteg szervezetének gyógyítására és lelkének kiművelésére. Ez az intézet tehát: gyógyít és tanít.

z iskolaszanatórium előcsarnoka.

A szanatórium kétemeletes impozáns főépülete, amely mellett a Rábáig hatalmas park és fenyves húzódik meg, ebédlőjével, orvosi rendelőjével, Röntgen-szobájával, fürdőhelyiségeivel, hálószobáival, társalgótermeivel,

intézeti-személyzeti lakásaival, szobai bútorzatával, központi fűtésével, vízvezetékével s általában mintaszerű és egészségügyileg is kifogástalan berendezésével méltán köti le a szemlélő figyelmét. A tanítás a szanatórium főépülete mellett levő ideális, tágas és tiszta emeletes épületben folyik, amelyet a főépülettel zárt és központilag fűtött folyosó köt össze. Ebben az épületben van a protestáns imaház is.

Három és fél hold területén, amely regényes és elragadó, találjuk a kápolnát, a növendékek pihenő csarnokát, azután a díszfákkal, dísznövényekkel, különféle virágokkal és gyümölcsfákkal díszlő francia-kertet, a balzsamos levegőben bővelkedő fenyvest, a szabadtéri tantermeket, a tennis- és ródlipályát, fürdőmedencét stb.-t.

A szanatórium terjedelmes telkének délen a Rába alkotja a természetes határát.

Az intézet házirendjének az összeállításánál is azt az elvet követi a vezetőség, amely az ép testben az ép lelket van hivatva megteremteni. A növendékek szervezetükhöz mérten négy egészségügyi csoportba vannak beosztva és e csoportok szerint van berendezve életrendjük is.

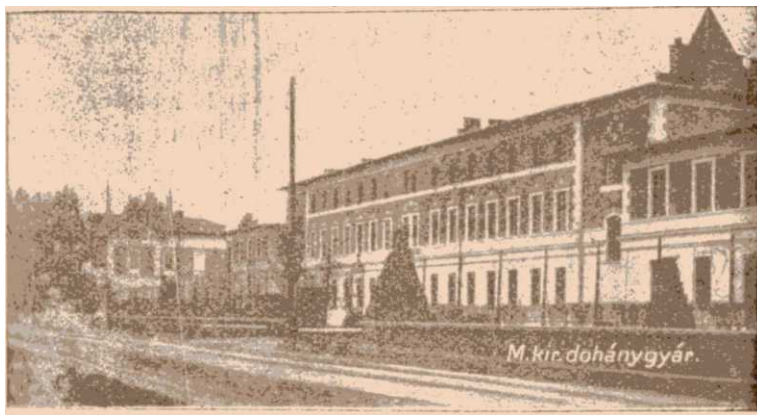
A subalpin jellegű szanatóriumban, amely 130 tanulóra van berendezve, a vérszegény, gyöngye tüdejű, megerősödére váró gyermek szervezetét könnyen megerősítheti, továbbá az elemi, polgári és középiskolai fiú- és leánytanulók rendszeres oktatásban is részesülnek, vizsgára is előkészülhetnek és a tanév végén az iskolaszanatóriumban is vizsgázhatnak. Azonkívül gyenge szervezetű és egészségüket visszaszerezni törekvő szakiskolai ifjakat is vesz fel az intézet és őket is rendszeres oktatásban részesíti, úgyhogy, az iskolai év végén intézetüknél vizsgázhatnak.

Az iskolaszanatórium hivatása, hogy olyan növendékek, akik magukra hagyatva, avagy nyilvános iskolába járva, teljesen leromlanának, sőt esetleg a lappangó kór áldozataivá lennének, itt a szanatóriumban állandó orvosi felügyelet és ideális egyéni tanítás mellett tanulmányaikat szinte, játszva

folytathassák, sőt eközben egészségüket is a rendszeres kezelés, a szabadban való fekvőkurák és első rendű táplálkozás folytán helyreállíthatassák. így a beteges és csenevész ifjakkból munkaképes és a hazát mindenben szolgálni tudó honpolgárok válnak.

Dohánygyár. — Az iskolaszanatórium szomszédságában hatalmas park közepén emelkedik a m. kir. dohánygyár csinos épülete.

A dohánygyár létesülését Széll Kálmánnak és Vargha Gábor dr.-nak köszönheti, akik oly meggyőző erővel bizonyították a gyárnak Szentgotthárdon való jogosultságát, hogy érveik előtt kénytelen volt a kormány is meghajolni és a dohánygyárat, amely előbb már Szombathelynek volt ígérve, Szentgotthárdnak adta Wekerle miniszter, Szombathelynek pedig a megígért gyár helyett Máv.-üzletvezetőséget juttatott.

Dohánygyár. Dezső Lipót „Az én szülőföldem” c. művéből.

A m. kir. dohánygyár 1894-ben épült, amelynek egyes épületrészeit a főépület, kazánház, víztorony, asztalos-műhely, nyersanyag-, készanyag-, deszka- és kőszénraktár, szertár, tűzoltószertár alkotják. Munkásétkező is van a gyárban.

Fővámhivatal épülete. — A Hunyadi-utca baloldalán a M. kir. Fővámhivatal tulajdonát képező csinos, emeletes épület, amelyben a fővámhivatal tisztviselői laknak.

Régi temető.⁴⁹ — Ha tovább haladunk, a balsarkon a régi temetőhöz érünk, amelyben a Roszner báró- és Desits-családok mauzóleumát, továbbá a sírkápolnát, a ciszterci rendház tagjainak temetkezési helyét találjuk, amelyet Ebert Gotthárd, szentgotthárdi születésű rendtag, 1740-ben építtetett. E temető-kápolnát 1895-ben Lang József és Lang Károly újjáépítették, illetve újból festették.

E temetőben alusza örök álmát Gubicza Ákos, ifjú műegyetemi hallgató is, aki a nyugatmagyarországi felkelő harcokban 1921-ben halt hősi halált. Díszes sírkő díszíti sírját, amelyen e felirat olvasható: „Dulce et decorum est pro patria mori!”⁵⁰ Szentgotthárd lakossága mindenszentek napján és a hősök napján Gubicza és a többi, szintén e temetőben pihenő hősi halottak emlékét kegyelettel ünnepli meg.

A temetőt 1930-ban, mivel nem volt már benne temetkezésre való szabad hely, lezárták és megnyitották a vasút mellett levő új temetőt.

Kaszagár: — A régi temetőtől balra haladva, a Szent János-térre érkezünk, amelyen az 1896-ban keletkezett kaszagár tűnik szemünk elé, amelyet 1917-ben a Wieser-bárók vettek át apjuktól, Wieser József bárótól. Utóbb részvénytársaság kezébe került a gyár és e nevet kapta: „Szentgotthárdi Kasza- és Kovácsművek Rt., ezelőtt Wieser bárók”.

A gyár hatalmas épületeivel és mellékhelyiségeivel együtt a Rába balpartján terül el.

---

⁴⁹ Az 1950-es években a temetőt teljesen felszámolták, a helyén autóbusz pályaudvar készült. A temetőkápolna megmaradt.

⁵⁰ Édes és helyénvaló a hazáért meghalni!

Kaszagyár. Dezső Lipót „Az én szülőföldem” c. művéből

Ebben a terjedelmes gyárban készül a magyar kasza, amelynek előállításához a sok munkáskézen kívül sok gép is szükséges. A gyár igazgatósági engedéllyel megtekinthető.

Villanytelep. — A gyár villanyteleppel is rendelkezik. Az előállított villamosáramot a gyár használja fel saját üzemében, de a mellett a várost is ellátja villamos világítással. A villamosáramot a telep a saját kezelésében levő csatornájától hajtott turbinák által nyeri.

Uradalmi épületek.⁵¹ — A gyár jobboldalán, az Erdélyi-utcában⁵² az apátsági uradalom gazdasági épületei és az uradalmi cselédek lakásai sorakoznak egymásután, amelyeket egyszóval „majornak” neveznek. Két istállója⁵³ a XVIII. századból való, bolthajtásos remek építmény. A kaszagyár felé eső bejáratnál látható Szent Bernátnak a XVIII. századból való művészi barokk szobra, amely a szentet, — aki maga is elsőrangú gazda volt, — mint az állattenyésztés védőszentjét ábrázolja.

⁵¹ A Kaszagyár 1970-es évekbeli bővítésekor nagy részüket lebontották.

⁵² Közelítőleg a mai Május 1. utca.

⁵³ Részben fennmaradt, műemlék jellegű épület.

Vám-vendéglő. — Visszatérve a régi temetőig, a balsarkon találjuk a Vám-vendéglőt, amelynek a bérlője most Binder József.

Ennek a vendéglőnek az épülete igen régi. A régi időkben, amikor még a vámszedés járta, itt szedték be a vámot; ez az épület, amely a vámszedéstől kapta a nevét, a város végét is jelentette akkor, mert a szomszédságában már a temető-kert terült el. Mikor a gyárak felépültek a Hunyadi utcában, a sírkert a város közepére került.

A Magyarországi Munkások Rokkant- és Nyugdíjegyletének 197. sz. szentgotthárdi fiókpénztára. — A Vám-vendéglőben van a Magyarországi munkások rokkant- és nyugdíjegyletének 197. számú szentgotthárdi fiókpénztára is.

Gaál Ede vendéglője. — A Vám-vendéglő mellett a Hunyadi-utcában találjuk a gát csatornájának a hidját. Azután legközelebb a régi Dancsecs-féle vendéglőhöz jutunk, amelynek most Gaál Ede a birtokosa.

Uránia Mozgóképszínház. — E vendéglőtől áttérve jobb oldalra, a majdnem különálló „Uránia Mozgóképszínházat” vesszük észre, amelyet 1913-ban Edelson és Hülle óragyári alkalmazottak építettek. A mozit 1917-ben Grünbaum József, mostani tulajdonosa vette át, aki 1932-ben már a hangosfilmen való játszást kezdte meg benne.

E színházat egyébként színi, műkedvelői előadások és hazafias ünnepek megtartására is használják.

Rábahíd, Nepomuki Szent János szobrával. — Pár lépésnyire van tőle a Rábahíd, amelyen Nepomuki Szent János szobrát találjuk. E szép szobor, amely azelőtt a róla elnevezett Szent János-téren állott, 1912-ben került a hidra.

b) Széll Kálmán-tér, a szentgotthárdi apátság temploma és monostora.

M. kir. állami reálgimnázium. — A hidon áthaladva, eljutunk a csinos Széll Kálmán-térre, amelyen mindjárt balfelől

a „M. kir. állami reálgimnázium” emelkedik, amely minden időben nagy kultúrmissziót teljesített, különösen a környékbeli német- és vendnyelvű ifjúság megmagyarosítása terén.

A gimnáziumot Vargha Gábor dr. nagy agilitása teremtette meg 1893-ban. Az intézet mai épülete 1895-ben készült el. Emléktábláján, amely az iskola falában van beerősítve, a következő felirat olvasható: „A magyar nemzeti közművelődésnek, Ő Császári és Apostoli Királyi Felseége, I. Ferenc József uralkodása alatt, a magyar királyi kormány és Vas vármegye támogatásával emelte Szentgotthárd nagyközség közönsége, MDCCCXCV”.

Reálgimnázium épülete. Az „Ifjúság és Élet” c. folyóiratból.

1902-ben, ameddig az iskola négy osztállyal tanított, Szentgotthárd áldozatkészsége folytán megnyílt az V. osztály is, úgyhogy 1906-ban már az első érettségi vizsgálatra állhattak a tanulók. A következő év szeptemberében az egész intézet állami kezelés alá került és azóta, mint állami főgimnázium, az 1924/25-i tanév kezdete óta pedig, mint állami reálgimnázium fejt ki áldásos munkásságot a kis határszéli városkában, ahol nemcsak ismereteket, kultúrát terjeszt, hanem valódi hazafiasságot is plántál az ifjúság lelkébe s a mellett a hármas

határon átszivárgó idegen szellem hullámcsapásainak is ellenáll.

Mióta az iskolaszanatórium megkezdte Szentgotthárdon a működését, az intézet feladata még fontosabb lett, mert a reálgimnázium ennek az új típusú iskolának is támogatására siet.

A reálgimnázium tanulóinak száma fiú- és leánymagántanulókkal és a felvett iskolaszanatóriumai növendékekkel együtt, mert az utóbbiak is az intézeti tanári kar előtt vizsgáznak, 240—260 között váltakozik.

A reálgimnázium kebelében alakult 59. számú Árpád cserkészcsapat is „jó munkát” végez tagjainak ifjú lelkében.

Országzászló. — Az intézet előtt díszlő parkon álló árbócon lengeti a szellő az országzászlót, amely előtt vasárnap és ünnepnapokon a cserkészek és leventék díszőrséget állanak; a zászló előtt a gyermekek és felnőttek egyaránt kalapot emelnek.

A szentgotthárdi járás főszolgabíróháza. — A reálgimnázium közelében, a ciszterci apátság bérházában van a Szentgotthárd—muraszombati járás főszolgabíróháza.

A trianoni béke a szentgotthárdi járás területét is megcsonkította. A járásba tartozó 80 községből 32 község Burgenlandhoz, 12 pedig Jugoszláviához került. Ekkor a németújvári járásból megmaradt Nemesmedves községet a szentgotthárdi járáshoz csatolták. A muraszombati járásnak magyar uralom alatt megmaradt Gödörháza⁵⁴, Magyarszombatfa, Velemér községeit pedig egyideig a muraszombati járás neve alatt önálló járásként igazgatták, mégpedig Szentgotthárd székhellyel, 1924-ben azonban e községeket is a szentgotthárdi járáshoz osztották be s a 40 községű járás azután „Szentgotthárd—muraszombati járás” nevet kapott.

---

⁵⁴ Ma Magyarszombatfa része.

A ciszterci apátság temploma és monostora. — A szolgabíróság szomszédságában látjuk az emelkedett helyen épült és a vonaton utazók előtt már messziről feltűnő hatalmas apátsági templomot a hozzáépített ciszterci monostorral együtt, amely mellett a díszes „Várkert”, a közönség kedves sétahelye terül el.

Az apátsági templom. — A mai barokk stílusú és 3000 ember befogadására alkalmas templomnak építését Róbert apát kezdte meg, mégpedig a Tieffenbachtól 1605-ben felrobbantott, 90 méter hosszú és 42 méter széles templomnak a romjain. A mai 10 oltáros templom hossza 50.3 méter, szélessége 12.5 m, magassága 26 méter, a toronymagasság pedig 60.5 méter. A „Várkertet” is, amely ma is dísz-, gyümölcsös-, és konyhakertből és pompás sétautakból áll, akkor rendezték.

A szép művészeti szobrokban és képekben gazdag templomban, amelyet 1779-ben Szily János szombathelyi püspök szentelt fel, a bejárattól jobbfelől találjuk Szent Flórián oltárát, azután tovább haladva, jobbfelől Keresztelő Szent János, Pádulai Szent Antal szobrát, továbbá két-két hatalmas oszlop között, amelyek a falhoz simulnak és a mennyezetig érnek, két oltárt: a magyar szentek és Szent József oltárát, e szentek képeivel; az előbbi oltár „Sanctis Patriae Regibus⁵⁵”, az utóbbi „Divo Nutritio Christi⁵⁶” felírással van jelölve.

Szent József oltára mellett üvegkoporsóban pihennek Szent Vince vértanunak Herzán szombathelyi püspöktől templomnak ajándékozott hamvai.

Pár lépésnyire a sekrestye van.

A sekrestye felett levő emeleti folyosón, az ú. n. téli oratórium van, amelyben remek fából faragott Krisztusszobor, a falakon pedig képek ékeskednek.

---

⁵⁵ ?Szent királyoknak

⁵⁶ ? Könyörületesség táplálja Jézust

A templom keleti részében a szentély van, ahol négy hatalmas márványoszlop között a főoltár áll, Mária mennybemenetelét ábrázoló díszes képekkel és e felírással: „Sancta Maria Ora Pro Nobis!”⁵⁷

A szentély feletti kupolán Dorfmeister István bécsi festőnek remeke, Szent János próféciai látását az angyaloktól körülserglett báránnyal örökíti meg. Ha a templom baloldala mellett, a bejárat felé visszafordulunk, a baloldali emeleti folyosón a már említett jobboldali⁵⁸ ortóriummal⁵⁹ szemben, találjuk a második oratóriumot. Majd a templomban két oszlop között szemünkbe ötlik a domborművekkel ékeskedő szószerk, a templomnak egyik ékessége, amely valódi művészi érték.

A szószerk mellett van Szent Bernát oltára, Szent Bernátnak, a Ciszterci Rend nagy szentjének a képével és e felírással: „Doctori Mellifluo Bernardo”⁶⁰.

Most következik Szent Gotthárdnak, a szentgotthárdi apátság védőszentjének az oltára díszes képekkel és e felírással: „Sancto Gotthardo, Protectori Nostro”⁶¹.

A szomszédságában egy Mária-szobor, aztán Nepomuki Szent János szobra vonja magára figyelmünket. Innen jobbra fordulva, előbb Szent Lénárd oltárát látjuk, majd beljebb haladva, a Fájdalmas Szűz kápolnájába jutunk, amely a Fájdalmas Szűz oltárával a hívők kedvelt imádkozó helye.

---

⁵⁷ Szent Mária könyörögi érettünk!

⁵⁸ Nyomdahiba.

⁵⁹ Nyomdahiba.

⁶⁰ Szeretett tanár Bernard

⁶¹ Szent Gotthárd a mi védelmezőnk.

Az apátsági templom belseje. Dezső Lipót „Az én szülőföldem” c. művéből.

A főbejárat felett levő nagy kóruson találjuk a pár éve javított hatalmas orgonát és a művészi faragványokkal ékeskedő 20 szerzetesi karszéket, ú. n. stallumot.

A mennyezetnek a kórus felett levő kupoláján látható kép a kórus rendeltetését allegorizálja.

A következő kupolán van a Dorfmeistertől nagy művészettel festett kép, amely a szentgotthárdi csatát ábrázolja. E remekmű csata jelenetei, a felhők közt trónoló Isten, továbbá az angyalok és Magyarország patronája, akiknek a csata kimenetele alkotja főgondjukat, elbűvölik a lelket.

A szomszédságban levő kupolán Gusner Mátyás ciszterci rendtag az Anyaszentegyháznak az ördög felett való diadalát festette meg.

A templom földszinti baloldali folyosóján Zrínyi György gróf és neje, továbbá Darabos György szentgotthárdi apát falbaillesztett márvány síremléke található egy csonka síremlék közelében.

A színesre festett ablakok misztikus fényt árasztanak a fenséges templomban, amelyben a főoltár és 9 mellék-oltár, továbbá a magasba törő 12 oszlop és a főoltár 4 márványoszlopa, a szentképek és szobrok a lelket az ima szárnyain az égbe emelik.

A monostor. — A templom déli falához van építve a monostor, amelynek emeletén van a 10.000 kötetből álló hatalmas könyvtár. A könyvtárban régi, pergament kötésű könyvek is ékeskednek. A díszes könyvtár mennyezetén a négy tudományszak: a hit-, jog-, bölcséleti és természettudományszak van egyes alakokkal művésziesen allegorizálva. Sokan ugyan a négy főerény allegorizálását látják a freskókban, azonban az előbbi felfogás a helytálló. A faragott és berakásos állványok tetején aranyozva barokk stílusú díszítések díszlenek.

Az asztalosmunkákat Schretzenmayer Gáspár rendtag remekelte. Igen felkeltik a figyelmet a monostor ajtóinak kilincsei, záróreteszei, hevederjei, sarokvasai is, amelyek kovácsolt munkák s a heiligenkreuzi korszakból erednek.

A könyvtár mellett találjuk a társalgótermet, amelyet régen billiárdszobának neveztek. Ma tanácsteremül szolgál.

E terem mennyezetén Gusner Mátyás ciszterci rendtag allegorikus tárgyú, kiváló festménye díszeskedik. Ugyancsak ő festette a könyvtár és ebédlő híres freskóit is.

A társalgóteremben, amelynek falain díszes olajfestménymásolatok keltik fel az érdeklődésünket, található egy hatalmas barokk stílusú kályha is, amely a heiligenkreuzi

korszakból való és 3.5 méter magasságú. Igen szép zöldeskék színe van. Hasonló szépségű díszes kályhák vannak az ebédlőben és a fogadóteremben is.

Külön teremben van a levéltár, ahol főként a XVIII—XIX. századi különféle perekre, iskolai és gazdasági ügyekre vonatkozó okiratok, szerződések állanak az érdeklődők rendelkezésére.

Most tekintsünk be az ebédlőbe, amelyben bámulatot kelt a falat körülvevő művésziesen alkotott faburkolat, továbbá a remekül készített fafaragványú szószék, valamint az ablakoknak mesterien remekelt és az apátság címerével ékesített rácsozata is. Az ebédlő mennyezete Szent Gotthárd püspök és a kolostor képével van díszítve, a falakon pedig I. Ferenc császár története van megörökítve, egyes jelenetekben.

A fogadó, vagy díszterem falain Dorfmeister remekei tárulnak elénk, mégpedig az északi oldalon: a mohácsi és szentgotthárdi csata; keleten: Róbert apát képe az új szentgotthárdi monostorral és templommal; délen: Marian apát és az épülés alatt álló szombathelyi templom; nyugaton: Béla király, mikor a 13 francia szerzetest fogadja.

A kolostor folyosói szélesek, impozánsak s az emeleti folyosó falain Szent Gotthárd, Benedek és Bernát képei, a háttérben a szentgotthárdi templommal és kolostorral, továbbá a ciszterci rendből kikerült pápákat és a ciszterci apátokat megörökítő festmények gyönyörködtetik a szemlélőt.

A földszinti folyosó egyik fülkéjében Szent Bernátnak, a ciszterci rend nagyszentjének a szobra látható, amelyet Bory Jenő szobrászművész 1933-ban készített.

A ciszterci rendházban van a róm. kat. plébánia is.

A róm. kat. egyházközségben működő egyesületek a következők:

1. Szentgotthárdi Róm. Kat. Kör, 1927-ben alakult a férfi társadalom kulturális művelésére.

2. Szentgotthárdi Róm. Kat. Nőszövetség, 1926-ban létesült. A női társadalom kulturális és hitéleti művelése a célja. Áldásos munkát fejt ki a karitás terén is.
3. Felnőtt leányok Mária Kongregációja, 1925-ben alakult. A leányifjúság hitéleti nevelését célozza.
4. Vajda Ödön-cserkészcsapat, 1927-ben keletkezett. Az iparos-ifjak nevelése a kitűzött célja.
5. Férfiliga. 1925-ben alakult. A férfitársadalom hitéleti művelésének szenteli munkásságát.
6. Szívgyárda. 1925-ben alakult. Az iskolás gyermekek hitéleti nevelésén buzgólkodik.

Mária-szobor. — A templom előtti piac-téren áll egy Mária-szobor, amelyről Dóczy József ciszterci szerzetes 1832-ben kelt, „Története és viszontagságai Szentgotthárdnak, a XII. századnak végétől, a XIX. század harmadáig” című művében így emlékszik meg : „A piac közepén egy aranyos B. Asszony képoszlopa van magas alapszobron, égő lámpással . . .” E szobrot, amely igen régi keletkezésű, a rajta olvasható felírások szerint 1852-ben és 1896-ban ismételtén restaurálták és felszentelték. Rajta ősi hagyományok alapján minden péntek este mécesest gyűjtanak — Krisztus szenvedéseinek emlékére.

Piactér. — A Luthár- és Pável-féle házak előtt levő téren tartják a heti- és országos kirakodóvásárokat.

A róm. kat. népiskola. — A templommal szemben a Széll Kálmán-tér nyugati oldalán, a szegleten emelkedik az emeletes róm. kat. elemi iskola, amelynek eredete egykorú a ciszterci rendnek a Szentgotthárdon való letelepülésével.

Kezdetben a tanítást a kolostorban végezték a szerzetesek.

Az apátságot ért különféle viszontagságok nyomot hagytak az iskolai tanításon is, amely csakis a heiligenkreuziek

alatt kerülhetett rendesebb viszonyok közé, de az 1734—1878-ig terjedő, úgynevezett heiligenkreuzi korszakban az iskolai tanítás idegen szellemű volt, amint azt a következő, 1829. évi adat is eléggé bizonyítja : „Minthogy azonban a tanító a magyar nyelvet nem bírta, kötelességévé tétetett egy segédtanítót tartani, aki a magyar nyelvben is jártas”.

Iskolai épületről, amely két tanteremből, tanítói és segédtanítói lakásokból állott és amelyet az apátság építtetett, csakis 1789-ben van említés téve.

Mikor 1878-ban a magyar származású ciszterciek vezetése alá került az apátság, hazafias szellem költözött be az iskolába is, jóllehet kezdetben a magyarosítási törekvés nagy ellenszenvre talált a lakosságban s nem egy szülő e miatt ki is vette gyermekét az iskolából. A hazafias szellemű ciszterci papok és világi tanítók azonban nem törődtek a szülők zúgolódásával, hanem a már megkezdett úton haladtak és munkásságukat nagy siker is koronázta, úgyhogy az 1879—80. iskolai évben már minden tantárgyat magyarul taníthattak.

Róm. kat. népiskola.

Vajda Ödön ciszterci apát és a község 1893-ban emeletes épületet építtettek az iskolának, amelyet ő maga, Vajda Ödön 1894-ben avatott fel. Az iskola falába illesztett márványtáblán olvasható is az alapítás ténye: „Épült Vajda Ödön zirci apát áldozatkészségéből Szentgotthárd nagyközség hozzájárulásával

1894". Ekkor már négy tanító működött az intézetben, melynek növendékei évről-évre szaporodtak s az 1896—97. tanévben már a mindennapi tankötelesek száma 145, a mindennapi és ismétlő tankötelesek száma pedig 265 volt. Időnkben a tankötelesek száma 330—350 között van, a tanerők száma pedig 6.

Polgári leányiskola magántanfolyama. — Az elemi iskola egyik tantermében tanulnak a polgári leányiskola magántanfolyamának a tanulói egy tanárnő vezetése alatt. E tanulók létszáma 12—15 között változik.

Iparostanoneiskola. — Az elemi iskolában van az iparostanonciskola is.

A „Szentgotthárdi Keresztény Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet”. — A Széll Kálmán-tér nyugati oldalán, a Gaiger-féle régi emeletesház földszinti helyiségeiben székel az 1919-ben alakult „Szentgotthárdi Keresztény Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet”, mint a „Hangya” tagja, amely tagjainak és hozzátartozóinak olcsó és jóminőségű háztartási és gazdasági cikkekkel való ellátását célozza és termékeik eladását igyekszik közvetíteni. Előbb két fiókja volt, most pedig egy van Szentgotthárdon.

Klein-kávéház. — Olvasó Egylet. (Kaszinó). — Ugyancsak a Gaiger-féle ház földszintjén van a régi Klein-kávéház is, amelynek helyiségében találjuk az Olvasó-Egyletet, amelyet rendszeren Kaszinónak neveznek.

A szentgotthárdi Olvasó Egylet, amelynek keletkezésére és fejlődésére nézve tagadhatatlanul befolyással voltak a Széchenyi István gróf fellépésével megindult reformmozgalmak, 1843-ban alakult meg. Alakulásának évszámát egyik, 1852-ben kelt németnyelvű irat nyomán állapíthatjuk meg, mert működéséről 1852-ig egyáltalán nincsenek adataink. 1852- és 1853-ból is csak rövid feljegyzések adnak hírt az egyletről, amely 1854—1856-ban már rendszeres jegyzőkönyvet vezetett, de az 1856—1863. évi életéről ismét nem kapunk semmi felvilágosítást. 1869-ben, miután az előbbi

években rövid ideig magyarul is szerkesztette a jegyzőkönyvet, véglegesen rátért a magyarnyelvű jegyzőkönyv írására.

A szentgotthárdi „Lese-Verein” németnyelvű munkálkodása ellenére is hazafias szolgálatot teljesített. Ezt bizonyítja Zichy Hermann grófnak 1848-ban a kaszinóban elmondott hazafias beszéde is, amelyben a szónok tagtársait a nemzetőrségbe való belépésre buzdította. E beszéd hatása alatt, amint meglevő adataink is állítják, sok szentgotthárdi lelkesedve sietett a nemzet jogainak visszaszerzéséért toborzott nemzetőrség zászlaja alá. Az idegen ország szomszédságában levő Szentgotthárd együtt érzett a magyar nemzettel a szabadságharc után keletkezett nemzeti ellenállás keserves korában is. Ennek azzal is tanújelét adta, hogy már az abszolutizmus korának egyes éveiben is magyarul írta a jegyzőkönyvét.

A kaszinó történetének az első szakasza az 1843—67. év között levő időre esik, amely egyúttal egy darab kultúrtörténetet is mutat be Szentgotthárd múltjából.

1867 után a különféle társadalmi érdekek miatt támadt ellentétek nem egyszer pártoskodásba sodorták az egyletet és az egyenetlenkedések hevében keletkezett pártok most „Polgári Olvasókör”, majd „Uri Club” címen külön-külön körbe tömörültek. Pár év múlva azonban lecsendesültek a szenvedelmek zajgó hullámai és a tagok az Olvasóegylet békés körébe tértek vissza.

Az egylet életében a II. korszakot 1893-ig számíthatjuk. A kaszinó 1893. nov. 19-én ünnepelte meg 50 éves fennállását s az ünnepi gyűlésen az elnök, Vargha Gábor dr megható beszédben domborította ki az egylet múltját. E gyűlésen az egylet 100 forinttal belépett a gimn. önszegélyző egyletének alapító tagjai közé, avval a határozattal, hogy a kamatot minden évben a magyar nyelvben legjobb előmenetelt tanúsító tanulónak adják ki.

A kaszinó III. korszakában, amely 1893-tól napjainkig tart, szintén hazafias missziót fejtett ki és fejt ki ma is. A

tagokban az összetartozás érzését igyekeznek növelni s a mellett, a művelődés és hazafiasság hűségés zászlóvivője is.

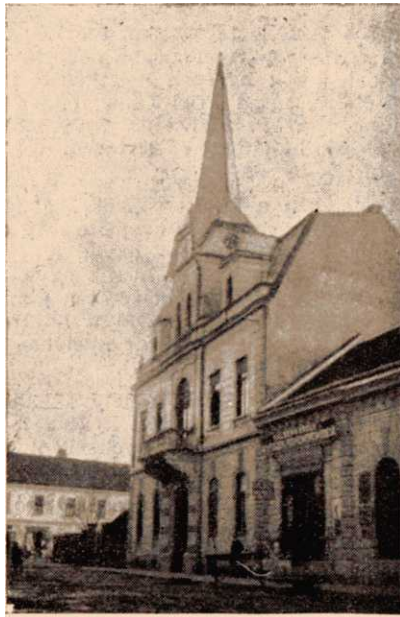
Gyógyszertár. — A Klein-kávéház szomszédságában van a Friedrich-gyógyszertár (Szent Istvánhoz).

Kranyecz-ház⁶². — A közelben találjuk a Kranyecz-féle csinos emeletes bérházat, amelynek tornyában tűzjelző sziréna van elhelyezve.

c) Deák Ferenc-utca, Desits Gyula utca, Kossuth Lajos-utca.

Kat. Kör. — A Kranyecz-ház mellett, amelyet „Mária-udvarnak” is neveznek, jobbra haladva, eljutunk a Deák Ferenc-utcába, ahol legelőbb is jobboldalon, a König-féle emeletes házat látjuk, amelyben a kat. kör. helyisége van.

Városháza. — Ezzel szemben áll a tornyos városháza,

Városháza

---

⁶² 1945-ben megsérült (kiégett) és lebontották.

amely a kapu alatti falon levő emléktábla szerint 1902-ben Széll Kálmán miniszterelnök, Gyuráky József városbíró idejében épült. A tanácsterem falait Horthy, Rothermere, Rákóczi Ferenc, Kossuth, Deák, Széll Kálmán, Bethlen István, Desits Gyula képei díszítik. A többi termekben a különféle, városi hivatalok helyiségei vannak.

Szentgotthárdi Takarékpénztár Rt. — Pósta és póstatakarékpénztár. — Közelében a Rákóczi Ferenc-utca sarkán emelkedik a Szentgotthárdi Takarékpénztár Rt. díszes, emeletes épülete, amelyben a takarékpénztáron kívül, — amelyet röviden elnökéről Vargha dr.-ről Vargha-banknak neveznek, — a pósta és a póstatakarékpénztár is székel.

A szentgotthárdi takarékpénztár, amely a P. K.-nak tagja és a Magyar Nemzeti Bank mellékhelye, 1871-ben létesült és első elnöke Széll Kálmán volt.

Nemrégben fuzionált a „Szentgotthárdi Ipar- és Gazdasági Népbankkal”, a „Rába-Lapincsvölgyi Takarékpénztár Szentgotthárdon” nevű pénzintézettel és a „Szentgotthárdi Kereskedelmi Bankkal”. Alapítója volt a „Járási Népbanknak Vasvárt”, valamint a „Zalalövői Népbanknak” is.

Mint a Dunántúl legnagyobb és legtekintélyesebb intézete, a közgazdasági élet terén nagy tevékenységet fejtett ki és minden szakmába való dologgal foglalkozott. Míg a szentgotthárdi járás teljes volt, 4—5 millió betéttel is rendelkezett, de a járás kétharmadának elcsatolása után is tekintélyes intézet maradt.

Izr. imaház. — A takarékpénztár keleti oldala mellett húzódó Rákóczi-utcában van az izr. imaház, az izr. el. iskola pedig a Széchenyi-utcában volt, de a tanulók kevés létszáma miatt a közelmúltban megszűnt.

Az Ipartestület székháza. — A takarékpénztárral szemben van a „Szentgotthárdi járási Ipartestület” székháza, amelynek udvari helyiségeiben az „Országos Stefánia Szövetség anyák és csecsemők védelmére 99. sz. Anya- és Csecsemővédő

Intézete Szentgotthárdon" egy várótermet és orvosi rendelőt tart fenn.

Országos Stefánia-Szövetség, anya- és csecsemővédő intézet. — A Fiókszövetség, teljes címmel: „Szentgotthárd és Vidéke Stefánia Szövetség", 1926-ban alakult meg, amikor is megnyitotta a 99. sz. rendelő-intézetet. Ilyen intézet akkor még csak a nagyvárosokban működött.

1929-ben a Fiók-Szövetség bölcsődét és napközi otthont is létesített, amelyben azóta naponta átlag 15—20 gyermek és csecsemő áll orvosi és védőnői felügyelet alatt.

A Bölcsőde és napközi otthon most a Desits Gyula utcában levő 11. számú házban van. A Fiók-Szövetség és a rendelő intézet működését kezdettől fogva a vidékre is kiterjesztette. 1932. óta Szentgotthárdon kívül 5 községet szervezett be körzetébe. E helyekről hordják be a gyermekeket tanácsadásra s a védőnők, akik állandóan látogatják a falvakat, tanáccsal látják el a szülőket. — A Fiók-Szövetség és védőintézet állandóan szociális munkát is végez, többek között az 1932. év júliusától kezdve ebédelési akciót is indított meg a Bölcsődében és napközi otthonban. Naponként 15—20 gyermek kap meleg ebédet. A fedezetet a helyi társadalom gyűjtés útján adja össze.

Kir. közjegyzőség. A Deák Ferenc-utcában, a Sztojka-féle házban van a Kir. közjegyzőség hivatala.

A kir. közjegyzői intézménynek 1874. évi szervezésekor a szentgotthárdi és németújvári járásokból állott a szentgotthárdi közjegyzőség, Szentgotthárd székhellyel. Később a németújvári járásra is külön közjegyzőséget szerveztek, de azért a szentgotthárdi járásnak is megmaradt a külön közjegyzősége, amely Burgenland elcsatolása után szűk működési teret kapott. Eddig a jelenlegi kir. közjegyzővel együtt öt kinevezett kir. közjegyzője volt.

Adóhivatal. — A Deák Ferenc-utcában találjuk az adóhivatalt egyemeletes kincstári épületben, amelyben a hivatalos helyiségeken kívül három adóhivatali alkalmazott

számára való lakás is van. Az adóhivatalhoz a szentgotthárdi jegyzőség és 10 körjegyzőség (felsőszölnöki, alsószölnöki, apátistvánfalvai, rábakethelyi, csörötneki, rábafüzesi, vasszentmihályi, örissentpéteri, kercai ⁶³ és a magyarszombatfai) tartozik.

Járásbíróság. — Telekkönyvvezetőség. — Testnevelési és népgondozó kirendeltség. — Az adóhivataltól lejjebb haladva, mindjárt magunk előtt látjuk a csinos kincstári épületet, amelyben a járásbíróság, telekkönyvvezetőség és a népgondozó kirendeltség helyiségei vannak.

Mikor 1872-ben megszűnt Szentgotthárd Vas megye székhelye lenni és megszűnt a szentgotthárdi törvényszék is, csakis a járásbíróság és telekkönyvvezetőség maradt meg a kis városban.

Községi ház, kert, Strand, kaszagyári gát. — Ha a Deák Ferenc-utcából jobbra térünk, a Desits Gyula-utcába jutunk, ahol baloldalon találjuk a községi istállót, kocsiszint és a községi házat hatalmas udvarral és kerttel, amelyeken keresztül a Rábához, a Strandhoz és a Kaszagyár gátjához vezető úthoz jutunk el.

Ág. hitv. ev. templom, kultúrház és iskola. — A Desits Gyula-utcában, baloldalon emelkedik csendes magányában az 1912-ben gótikus stílusban épült csinos ág. h. ev. templom is, amelynek díszes oltárképe, Lang Károly szentgotthárdi festő szép műve, az áldást osztogató Jézust ábrázolja. A kis templom keleti falába van illesztve a hősök emléktáblája, amelyen e felirat olvasható: „A Hazáért. 1914—1918. A 34 ev. hős neve”. Végül e sorok:

„Nincsen senkiben nagyobb szeretet annál,
Mintha valaki életét adja az ő barátjáért”.

1926-ban az Ev. Kultúrház, 1928-ban az ev. iskola épült fel a templom szomszédságában; ezeknek, mint a templomnak

---

⁶³ Ma Kercaszomor része.

is néhai Czipott Géza szentgotthárdi, később szombathelyi ág. h. ev. lelkész volt a megteremtője, aki a „Harangszó” című újságot is szerkesztette s a mellett az Ev. Nő- és Leányegyletet”, az „Ev. ifjúsági énekkart” és az „Ev. Diákszövetséget” is létesítette.

Ág. h. ev. templom. Dezső Lipót „Az én szülőföldem” c. művéből.

A szentgotthárdi ág. h. ev. missziói egyház megalapítása Desits Gyuláné, néhai Desits Gyula szentgotthárdi közjegyző és kir. tanácsos özvegyének a nevéhez fűződik.

Szentgotthárdi Önkéntes Tűzoltóegylet. — Ha az ág. h. ev. templomtól a Rábahíd felé közeledünk, a jobboldalon a Süle-féle kávéház szomszédságában találjuk az Önkéntes Tűzoltóegylet tanácsházát a Tűzoltó-szerházzal együtt.

Az önkéntes Tűzoltóegylet a múlt század harmincas éveiben már működő „Männer Gesang- und Geselligkeitsverein” nevű egyletből sarjadt ki, olyanformán, hogy ennek az egyletnek az elnöke, Kolossa Ferenc dr., egyletének tagjaival együtt 1872-ben megalapította a szentgotthárdi tűzoltóegyletet, amelynek első elnöke az alapító volt.

A tűzoltóegylet 1922-ben fennállásának 50., 1933-ban pedig a „Vasvármegye Tűzoltósövetségének” 44. évi rendes közgyűlésével kapcsolatban 60. éves jubileumát ünnepelte meg nagy fénnel. Ez ünnepen a légi támadás elleni védelmet is bemutatták, amely a legelső magyar polgári lég- és gázvédelmi gyakorlat volt hazánkban. 1904-ben Mathiasz Arthur, főgimn. igazgató, tűzrendészeti felügyelő, tűzoltó-zenekart is létesített, amely több alakuláson átmenve, ma is működik.

Szentgotthárdi Dalosegylet. — A Szentgotthárdi Dalosegylet, amelynek alapját Vargha Gábor dr. vetette meg, 1889-ben létesült és 1929-ben ünnepelte meg zászlószentelésével kapcsolatban fennállásának 40. évfordulóját.

Ez az egylet mindig a magyar dalt kultiválta és a trianoni határ mellett most is hazafias missziót teljesít.

Korona-szálló. — Ha a Széll Kálmán-téren végig haladunk, elérünk a XVIII. században keletkezett Korona-szállóhoz, amelynek nagyterme előadások, gyűlések és mulatságok színhelyéül szolgál.

Szentgotthárdi Ált. Takarékpénztár Rt. — A Korona-szállótól balra fordulva, a több csinos emeletes épülettel ékeskedő Kossuth Lajos-utcában találjuk a „Szentgotthárdi Ált. Takarékpénztár Rt. díszes épületét, amely 1907-ben épült.

Az intézet, melyet 1892-ben a Lapincsvölgyi jegyzők és molnárok alapítottak, már kezdetben nagy munkát fejtett ki közgazdasági téren és elősegítette, hogy a földbirtokok parcellázás útján a kisgazdák kezén felaprózódjanak és

paraszt-birtokokká váljanak. További fejlődését azonban a háború és a trianoni béke, amely a járás összezsugorodását hozta magával, nagyon is megzavarta.

A Korona-szálló előtti téren a Kossuth Lajos-utca, Széchenyi-utca, Széll Kálmán-tér és az Árpád-utca kereszteződnek.

Kossuth Lajos-utca. Dezső Lipót „Az én szülőföldem” c. művéből.

d) Új-telep.

A Kossuth Lajos-utcán haladva, eljutunk a rábakethelyi országút, a Tompa Mihály-utca, a Zsida felé vezető út⁶⁴ és a Zsida-patak között épülés alatt álló, ú. n. Új-telephez, amelynek hivatása az lesz, hogy Rábakethelyt, Zsidát és Szentgotthárdot egyesítve, Szentgotthárdot nagy várossá alakítsa át.

Mária-szobor. — A rábakethelyi országút baloldalán találjuk a Mária-szobrot, amelyet 1905-ben Weidlich Lajos dr. szentgotthárdi ügyvéd és neje állíttattak fel.

---

⁶⁴ Rózsa Ferenc utca, Zsidai utca.

e) A város déli része.

Csendőrségi laktanya. — A Kossuth Lajos-utcából jobbra térve, a Tompa Mihály-utcát érintjük, melynek az első jobboldali sarkán van a csendőrségi laktanya.

Lourdesi Szűz szobra. — A Tompa Mihály-utcából eljutunk a Zsidára vezető útra, illetve az Erzsébet-utcára, amelynek baloldalán a Lourdesi Szűz szobra tűnik elénk.

Vámőrségi laktanya. — **Vajda Ödön-tér.** — **Tenniszpálya.** — **Pénzügyőrségi laktanya.** A Tompa Mihály-utcába nyílik a Petőfi-utca, amelyben a vámőrségi laktanya emelkedik. A Petőfi-utcából a szép Vajda Ödön-térre⁶⁵ kerülünk, amely kedves parkjával, az ú. n. Vajda Ödön sétatérrel ékeskedik. Mellette van a „Tenniszpálya”, amely kora tavasztól késő ősziig rendelkezésére áll a tennisezőknek. A Vajda Ödön-tér egyik sarkán áll a pénzügyőrségi laktanya.

f) Széchenyi-utca.

Marhavásártér. — **Községi tisztviselő lakások.** — **Téglagyárak.** — **Szegényház.** — **Zöldfa-vendéglő.** — A pénzügyőrségi laktanyától tovább haladva, az Arany János-után⁶⁶ át eljutunk az Arany János-utcától, Széchenyi-utcától és Vörösmarty-utcától határolt széles marhavásártérre és a Széchenyi-utcára, amelynek baloldalán látjuk a községi tisztviselők számára épített csinos emeletes épületet és mellette a selyemgyár munkásai lakásául szolgáló helyiséget. Tovább menve a Mayer-féle, majd a Rábatótfalu felé vezető országút baloldalán a Pacher-féle téglagyárat találjuk; az utóbbiban géppel, az előbbiben pedig kézzel gyártják a téglát.

Ha a Pacher-féle gyártól visszafordulunk és a Széchenyi-utcán beljebb haladunk, a baloldalon egy udvar belsejében épített régi házra, az ú. n. **Szegény-házra** bukkanunk. Nem messze van tőle a régi Schaberl-féle, ú. n. **Zöldfa-vendéglő**, amelyben az **Iparoskörnek**, a

---

⁶⁵ Szabadság tér.

⁶⁶ Nyomdahiba.

Szentgotthárdi Iparos- és Kereskedő-ifjak Önképző Egyesületének és a **Frontharcosok Szövetségének** a helyisége van.

Az Önképző Egylet 1902-ben alakult s így máris 32 évi munkásságra tekinthet vissza. 700 kötetből álló könyvtárát egyre gyarapítja.

A vendéglővel szemben van az ú. n. br. Roszner-féle emeletes épület.

Községi óvoda. — A br. Roszner-féle épülettől nem messzire van a községi óvoda.

A Széchenyi-utcának érdekességét kölcsönöz az is, hogy itt vannak a Kerécz- és Totterer-féle kályhakészítő műhelyek, amelyekben egyúttal a fazekasmesterséget is űzik. E mesterség Szentgotthárdon régi keletű és a lecsatolás előtt nagy virágzásnak örvendett. A harmadik kályhászműhely a Vajda Ödön-téren, a Szekér-féle műhely.

A Totterer-féle ház közelében látjuk a Mária-szobrot, amelyet 1934-ben Pintér Lajos dr.-né állíttatott fel.

g) Futball-tér.

Szentgotthárdi Tornaegylet (SzTE). — A vasúti pályaudvartól nem messzire, a vasúti töltés mellett levő nagy térségen van a „Futball-tér”, amelyen mindenféle atlétikai, sportversenyeket szoktak tartani. Szentgotthárdon az összes sportágak az ú. n. „Szentgotthárdi Torna-Egylet”-ben, SzTE-ben vannak egyesítve. Előbb Sz. T. K., majd SzöSö és SzLE stb. volt ennek a neve. Ma az egyletnek három működő szakosztálya van, ú. n.: futball, tenisz-, és úszószakosztálya.

A futballjáték kultiválása már 25 éves Szentgotthárdon. Ez a szakosztály nagy missziót teljesít azzal is, hogy gyakran a burgenlandi csapatokkal is mérkőzik és ennek révén összeköttetést és barátságot tart fenn a szomszédsággal, de a mellett autóbuszon és más közlekedési eszközön az Ausztriába, illetve Burgenlandba magával vitt magyar utasok számára az osztrák vidék megtekintését is lehetővé teszi, a magyar

területre jövő osztrákokkal pedig Szentgotthárd idegenforgalmát növeli.

A szintén 20—25 éves múlttal dicsekedő tennisszakosztály tagjai az ú. n. „Uri-sportot” a Tennisz-egyletnek a Vajda Ödön-téren levő kettős pályáján üzik és résztvesznek a gyakrabban rendezett házi és városközi versenyeken is, amelyeken vendégül látják Körmend, Kőszeg, Szombathely válogatott játékosait, nemkülönben a közeli osztrák, illetve burgenlandi városok: Fürstenfeld, Jennersdorf (Gyanafalva), Güssing (Németujvár) legjobb tennisezőit is.

Az úszószakosztály még most kétéves és működési helye a rábaparti Strandfürdő, a „gát”, amelynek nagy medencéje és a gát felett levő víztömeg éppen alkalmas az úszósporthoz és a vízipólo művelésére. A szakosztálynak úszógárdája már többször kitüntette magát a kerületi versenyeken s a két vízipólócsapat is fejlődésnek indult.

A leventeegyesület is a Futball-téren tartja gyakorlatait.

Polgári Lövölde. — A város déli részén, az Apátistvánfalva felé vezető úton levő Akasztódomb aljában van a Szentgotthárdi Polgári Lövészegyletnek 1930-ban létesített lövöldéje.

Az Akasztódomb vagy Akasztófadomb onnan kapta a nevét, hogy mikor Szentgotthárdon törvényszék működött, a halálra ítélteteket ezen a dombon akasztották fel.

Szentgotthárdi és Vidéki Állatvédő-Egyesület. Az egyes utcaszegleteken kifüggesztett táblákon olvasható felírások „Ne kínozd az állatokat!” stb. hirdetik, hogy Szentgotthárdon állatvédő-egylet is van, amely 1902-ben alakult „Szentgotthárdi és Vidéki Állatvédő-Egyesület” címen és télen az ú. n. védőfészekkel és etető-asztalokkal, amelyek madáreledellel vannak megrakva, a madarakat menti meg a pusztulástól.

TARTALOM.⁶⁷

I. Szentgotthárd és környéke.

	Oldal
Szentgotthárd fekvése	3
Határátlépés	3
A trianoni béke hatása a szentgotthárdi járásra	4
A szentgotthárdi apátság és Szentgotthárd története	4
Talaj	8
Vizek	8
Éghajlat	9
Növényvilág	10
Állatvilág	12
Nemzetiségi és felekezeti viszonyok	12
Néprajzi viszonyok	13
Foglalkozások és gazdasági viszonyok	15
Művészeti emlékek	16
Gyakorlati tudnivalók	18
Szentgotthárd környéke	19
Közlekedés	20
Sportok	21
Irodalom	23

II. Szentgotthárd leírása.

a) Pályaudvar, Hunyadi-utca, Szent János-tér, gyárak	24
b) Széli Kálmán-tér, a szentgotthárdi apátság temploma és monostora	32
c) Deák Ferenc-utca, Desits Gyula-utca, Kossuth Lajos-u.	41
d) Újtelep	47
e) A város déli része	47
f) Széchenyi-utca	48
g) Futball-tér	49

---

⁶⁷ Az eredeti dokumentum oldalszámaival. Ennek a változatnak a tartalomjegyzéke a dokumentum végén található.

BETŰSOROS MUTATÓ.

Adóhivatal	44	Deák Ferenc-utca	41
Akasztódomb.	22, 49, 50	Desits Gyula	7, 30
Alsómedves		Desits Gyula-utca	41, 44
(Grossmürbisch)	3	Deutschminihof	
Alsórönök	3, 16, 20	(Lapincsolaszi)	3
Alsószőlnök	3, 8, 10, 20, 22	Dohánygyár	7, 29
Állatvilág	12	Dohány (Velikidolinci)	4
Apátistvánfalva 4, 6, 9, 10, 18, 19, 20, 49		Dorfmeister István 17, 35, 36, 37	
Arany János-utca	48	Dörtl-cukrászda	18
Ág. h. ev. templom	44	Éghajlat	9
" " " iskola	45	Egyházsrádóc	20
" " " kultúrház	45	Emlékkő a nagyfalvai	
" " " Nő- és leányegylet	45	csatatéren	20
Ág. h. ev. Diákszövetség	45	Ernst-szálloda és	
Árpád-utca	47	vendéglő	18, 25, 26
Árpád cserkészcsapat 59.		Erzsébet-utca	47
sz.	22, 33	Éttermek	18
Badafalva		Farkasfa	9, 19
(Weichselbaum)	20	Farkasdifalva (Neumarkt)	
Balaton	20, 21	.....	3
Baross-utca	26	Farsang utóda, Ruzsits	
Batthyány Lajos-utca	25, 26	Károlyné csemege- és	
Bekes-féle vizimalom	8	fűszerkereskedése	18
Béraudók	18	Fehring	20
Borosgödör (Inzenhof)	3	Fekete-tó	9, 19
Bölcsőde és napközi		Feldbach	20
otthon	43	Felnőtt Leányok	
Budinci (Büdfalva)	4	Mária-Kongregációja	38
Burgenland	3, 49	Felsőrönök	3, 16, 17, 20
Cepinci (Kerkafő)	4	Felsőszőlnök 3, 4, 12, 13, 20, 22	
Ciszterci monostor	19, 36	Férfiliga	38
" templom	34	Foglalkozások és	
" uradalom, major	31	gazdasági viszonyok	15
Cukrászdák	18	Főszolgabíróság	33
Csemegekereskedők	18	Fővámhivatal	18, 26
Csendőrségi laktanya	47		
Csörötnek	8, 19		

Frontharcosok Szövetsége	Hodos	4
..... 48	Holt-Rába	10
Futball-tér	Horvátnádajla	20
..... 49	Hunyadi-utca	24, 26
Fürstenfeld	Inzenhof (Borosgödör)	3
..... 20, 49	Iparoskör	48
Fürdő	Iparostanonciskola	25, 39
..... 18	Ipartestületi székház	42
Gaál Ede-vendéglő	Irodalom	23, 24
(Dancsecs)	Jzr. imaház	43
..... 18, 31	Jakabháza	8, 20
Gaál Lajos-vendéglő	Ják	20
..... 18	Járásbíróság	44
Ganster-vendéglő	Jennersdorf (Gyanafalva)	49
..... 18, 26	Karácdfa (Hagesdorf)	3
Gasztony	Karácsony-cukrászda	18
..... 20	Kaszagyár	8, 30
Gerevich Tibor	Kaszagyári csatorna	8
..... 16	Kaszagyári gát	8, 44
Gleichenberg	Kávéházak	18
..... 10, 20	Kerkafő (Cepinci)	4
Gleisdorf	Keszthely	20
..... 20	Kir. Körjegyzőség	43
Gothó	Kisunyom	20
..... 4	Klein-kávéház	18, 40
Gödörháza	Korona-szálló és vendéglő	
..... 33	(Keppel Rezső)	18, 46
Grác	Korona-kávéház (Keppel	
..... 3, 20	Rezső)	18
Grossmürbisch	Kossuth Lajos-utca	41, 46, 47
(Alsómedves)	Kotormány	4
..... 3	Könyvkereskedés	19
Gubicza Ákos	Könyvtárak	19
..... 30	Körmend	20, 49
Gusner Mátyás	Kőszeg	49
..... 17, 36, 37	Közlekedés	20
Guttman-féle vizimalom	Községi ház	44
..... 8	Községi óvoda	7, 48
Güssing (Németújvár)		
..... 49		
Gyakorlati tudnivalók		
..... 18		
Gyanafalva (Jennersdorf)		
3, 5, 20		
Gyógyszertár		
..... 19, 41		
Hagesdorf (Karácdfa)		
..... 3		
Halmay		
csemegekereskedése		
..... 18		
Határátlépés a lecsatolt		
területekre		
..... 3		
Határozlop a		
Hármashatárnál		
..... 20		
Hármashatár		
..... 20		
Háromház		
..... 12, 19		
Hársaspaták,		
(Rákászipatak)		
..... 9, 19		
Heiligenkreuz		
(Rábakeresztur)		
..... 3, 20		

Községi tisztviselői lakások	48	Mária-szobor (A Széchenyi-utcán)	49
Kranycz-ház	41	Máriaújfalu	19
Lampatak	9	Máv. idegenforgalmi tájékoztató iroda	19
Lapincs	3, 9	Máv. személypályaudvar	18, 24
Lapincsolaszi (Deutschminihof)	3	Máv. teherpályaudvar	18
Leeb Róbert	6	Mayer-téglagyár	48
Lourdesi Szűz szobra (A zsidai úton)	47	Megyery-Mayer Antal	17
Lovászd (Luising)	3	Mesterics-tejcsarnok	18
Luising (Lovászd)	3	Mogersdorf (Nagyfalva) .	3, 20
Magasfok (Trdkova)	4	Montecuccoli fája	11
Magyarbükktelep	3	Moschendorf (Nagysároslak)	4
Magyar Iskolaszatórium	15, 27, 33	Mozi	19, 31
Magyar Kir. Belépő-Állomás	18	Művészeti emlékek	16
Magyar Kir. államrendőrség szentgotthárdi kirendeltsége	26	Nagycsákány	12, 20
Magyar Közművelődési Egyesület	25	Nagyfalva (Mogersdorf) .	3, 20
Magyarlak	13, 19	Nagyfalvai csatátér	20
Magyarországi Munkások rokkant- és nyugdíjgyűjtésének 197. számú szentgotthárdi fiókpénztára	31	Nagyfalvai temető (Türken-Friedhof)	20
Magyarszombatfa	34	Nagykolompós-vendéglő ..	18
Marhavásártér	48	Nagy Miklós- (Velekey) vendéglő	18
Marokrét (Markovci)	4	Nagysároslak (Moschendorf)	4
Máriakép (Mariabild)	20	Nemesmedves	33
Mária-szobor (A Széll Kálmán-téren)	38	Németh Vilmos könyvkereskedés és könyvnyomdája	18
Mária-szobor (A rábakethelyi országúton)	47	Németújvár (Güssing)	49
		Nemzetiségi és felekezeti viszonyok	12
		Nepomuki Szent János-szobor	32
		Néprajzi viszonyok	13
		Neumarkt (Farkasdifalva)	3
		Növényvilág	10

Olvasó egyesület (Kaszinó)	40	Rákászpatak	3
Orfalu	4	Rákóczi-utca	49
Országos Stefánia		Rátót	20
Szövetség anyák és		Reálgimnázium áll.	7, 25, 32
csecsemők védelmére		Reinesdorf (Zsámánd)	3
99. sz. anya- és		Rezucsek Antal	6
csecsemővédő intézet	43	Rigópaták (Amselbach)	9
Országzászló	33	Riegersburg	20
Óragyár, régi	7, 26	Róm. kat. egyházközségi	
Österr.		egyesületek	37, 38
Bundesbahn-Vertretun		Róm. kat. el. iskola	38, 39
g	18, 19	Róm. kat. Kör	37, 41
Öst. Grenzkontroll		Róm. kat. plébánia	37
Tierarzt	18	St. Radegund	20
Österreiches Zollamt	18	Sándorhegy	
Pacher-téglagyár	48	(Tschanigraben)	3
Pályaudvar	24	Schlössli, Kastélyhegy,	
Pénzügyintézetek	19, 42, 43, 46	Várhegy, Vártető ..	8, 10, 20
Pénzügyőrségi laktanya	48	Schnitzer József	17
Permise	4	Scholl Henrik	5
Petőfi-utca	48	Schretzenmayer Gáspár	17, 36
Piac tér	38	Selyemygyár	7, 26
Pinkamindszent	4	Sportok	21
Polgári leányiskola		Strandfürdő	18, 44, 49
magántanfolyama	39, 40	Strém	4
Polgári Lövölde	22, 49	Subalpin nyaralási iroda	21
Posta és		Süle-kávéház	18
Postatakarékpénztár	18, 42	Szakonyfalu	3, 12, 20, 22
Posta, távíró, telefon	18, 42	Szállodák	18
Rába (Arrabo, Raab)		Széchenyi György	6
.....	3, 4, 8, 12, 21, 22	Széchenyi-utca	48
Rábafüzes	3, 12, 13, 20	Széchy	5, 6
Rábagyarmat	5, 11, 19	Szegényház	48
Rábahíd	32	Szell Kálmán	
Rábahídvég	20	.....	7, 25, 29, 32, 42, 46
Rábakeresztúr	3, 11, 20	Szell Kálmán-tér	25, 32, 40
Rábakethely	6, 13, 17, 19	Szent Anna-kápolna	20
Rábakisfalud	9, 19	Szent Bernát szobra	31, 36
Rábatótfalu	6, 14, 20, 22	Szent Gotthárd	4, 36, 37

„Szentgotthárd" c. hetilap	Téglagyarak	48
..... 7	Tejcsarnok	18
Szentgotthárd és környéke	Telekkönyvvezetőség	44
..... 19	Temető, régi	30
Szentgotthárd és Vidéke	Temető, új	26
Stefánia Szövetség	Tenniszpálya	22, 47, 48
15, 43	Testnevelési és	
Szentgotthárdi Apátság	népgongondozó	
..... 19, 25, 32, 34	kirendeltség	44
Szentgotthárdi Általános	Tieffenbach	5, 34
Takarékpénztár R. T.	Timár-tejcsarnok	18
(Lipp-takarék)	Tompa Mihály-utca	47
19, 46	Tótfalui-patak (Vaspaták)	
Szentgotthárdi	 9	
Dalosegylet	Török emlékek	
25, 46	(Gasztonyban)	20
Szentgotthárdi Iparos és	Trium Fontium	5
Kereskedő-ifjak	Trdkova, Magasfok	4
Önképző Egyesülete	Tschanigraben	
48	(Sándorhegy)	3
Szentgotthárdi Ker.	Türken-Friedhof	23
Fogyasztási és	Új-telep	47
Értékesítő Szövetkezet	Uradalmi épületek	31
..... 40	Uránia-Mozgóképszínház	
Szentgotthárdi Önkéntes	..... 19, 31	
Tűzoltóegylet		
46	Vajda Ödön	
Szentgotthárdi	cserkészcsapat 359. sz.	
Takarékpénztár R. T.	..... 22, 38	
(Vargha-bank)	Vajda Ödön sétatér	48
19, 42, 43	Vajda Ödön-tér	22,47,48,49
Szentgotthárdi	Vámórségi laktanya	47, 48
Tornaegylet (SzTE)	Vámvendéglő (Binder) ..	18, 31
..... 21, 22, 49	Vargha Gábor dr.	
Szentgotthárdi és vidéki	..... 7, 29, 33, 41, 46	
állatvédő egyesület	Várkert	5, 11, 34
50	Városháza	41, 42
Szent Imre	Vasúti vendéglő (Failler	
3	János)	18
Szent Imre-templom	Vasszentmihály	3, 20
17, 20		
Szent János-tér		
24, 30, 32		
Színház		
19		
Szívgyárda		
38		
Szombathely		
20, 49		
Talaj		
8		
Talapatka		
9, 20		
Taródfa		
3		
Táblahegy (Tafelberg)		
20		

Velikidolinci (Dolány)	4
Velemér	34
Vendéglők	18
Villanytelep	7, 31
Vizek	8
Vörösmarty-utca	48
Wagner-féle vízimalom	8
Zalabér	20
Zöldfa-vendéglő (Schaberl)	18, 48
Zsámánd (Reinesdorf)	3
Zsida	6, 9, 10, 12, 19
Zsidapatak	9, 19

ÁRA 60 FILLÉR.

KERESKEDELMI ÉS HIRLAP-NYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
SZOMBATHELY, 1935.

I. Szentgotthárd és környéke.	3
Szentgotthárd fekvése.	3
Határátlépés.	3
A trianoni béke hatása a szentgotthárdi járásra.	5
A szentgotthárdi apátság és Szentgotthárd története.	5
Nemzetiségi és felekezeti viszonyok.	16
Néprajzi viszonyok.	17
Foglalkozások és gazdasági viszonyok.	19
Művészeti emlékek.	20
Gyakorlati tudnivalók.	22
Szentgotthárd környéke.	24
Közlekedés.	26
Sportok.	27
Irodalom.	29
II. Szentgotthárd leírása.	30
a) Pályaudvar, Hunyadi-utca, Szent János-tér, gyárak.	30
b) Széll Kálmán-tér, a szentgotthárdi apátság temploma és monostora.	39
c) Deák Ferenc-utca, Desits Gyula utca, Kossuth Lajos-utca.	51
d) Új-telep.	57
e) A város déli része.	58
f) Széchenyi-utca.	58
g) Futball-tér.	59
TARTALOM.	61
BETŰSOROS MUTATÓ.	62